

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Ärikorralduse instituut

Andres Pirn

**ALKOHOLI HINDADE ERINEVUSEST TINGITUD
PIIRIKAUBANDUS SOOME, EESTI JA LÄTI NÄITEL**

Bakalaureusetöö

Õppekava Ärindus 02/09, peeriala majandusarvestus

Juhendaja: Kaidi Kallaste, PhD

Tallinn 2021

Deklareerin, et olen koostanud lõputöö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 6460 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Andres Pirn

31.12.2020 (allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 095189TABB

Üliõpilase e-posti aadress: andres@lehol.ee

Juhendaja: Kaidi Kallaste, PhD:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	4
SISSEJUHATUS.....	5
1. ALKOHOLIAKTSIISIST JA PIIRIKAUBANDUSEST EUROOPA LIIDUS	7
1.1. Alkoholiaktsiisi poliitika Euroopa Liidus	7
1.2. Alkoholiaktsiis ja piirikaubandus.....	10
1.3. Eesti alkoholiaktsiisi poliitika olemus	16
2. PIIRIKAUBANDUS SOOME-EESTI-LÄTI NÄITEL.....	18
2.1. Uuringu meetodika.....	18
2.2. Soome-Eesti piirikaubandus.....	19
2.3. Eesti-Läti piirikaubandus	22
KOKKUVÕTE.....	27
SUMMARY	29
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU.....	31
LISAD	34
Lisa 1. Uuringu küsimused	34
Lisa 2. Töös kasutatud uurimisandmed.....	36
Lisa 3. Külastuste kordade arv aastatel 2017–2019	40
Lisa 4. Lätist ostetud alkoholi kogused aastatel 2017–2019.....	41
Lisa 5. Lihtlitsents	42

LÜHIKOKKUVÕTE

Koostatud bakalaureusetöö teema on Alkoholi hindade erinevusest tingitud piirikaubandus Soome, Eesti ja Läti näitel. Teema on valitud selle aktuaalsuse tõttu, kuna alkoholi tarvitamine on leidnud meedia kajastust viimasel ajal järjest rohkem ning on suureks probleemiks kogu maailmas. Maksude kogumise eesmärk on tõsta ümber raha erinevate projektide ja eesmärkide saavutamiseks. Selline ressursside ümberjagamine tõstab suuremal või vähemal määral majanduslikku stabiilsust, sest see aitab vähendada ebavõrdsust ja arendada sektoreid, millede rahastus jääb vajaka.

Antud töö eesmärk on välja selgitada, milline on alkoholipoliitika mõju piirikaubandusele ning kuidas on mõjutanud Eesti alkoholiaktsiisi tõstmine ja langetamine soomlaste ning eestlaste tarbijakäitumist Lätis. Järelduste tegemiseks said vastuse kõik neli küsimust, kus autor võrdles Eesti, Soome ja Läti aktsiisimäära ning sellest järeldus, et ostukäitumine nende muutuste korral on positiivne ainult Läti riigile. Selgus ka Eesti ja Soome tarbijate profiil ja ostukäitumine Läti piiril ning see, et suuri erinevusi kahe riigi kodanike vahel ei olnud. Kokkuvõtvalt võib sellest järeldada, et tarbijate ostukäitumist ei muuda ainult alkoholiaktsiis ja seega ei tähenda see Eesti jaoks midagi positiivset. Senini jätkub trend, et ostetud kaupade pealt saadud maksud jäävad Lätti ja näiteks tervishoiuteenuse osutamise kaasnivad kulud (alkoholist tingitud kahjud) jäävad elukoha riigi kanda. Mil määral see nii jätkub, näitab riikide aktsiisipoliitika. Lähtudes uuringus osalenute vastustest, ei mõjuta aktsiiside langetamine 2019. aastal Eestis kuidagi riigikassat, soovitud mahus. Uuringust selgub, et inimeste ostukäitumises on suur lisaboonus ka teistel kaupadel nagu kütus ja toidukaubad.

Alkoholiaktsiisi tõstmisega soovis riik parandada rahva tervishoidu, kuid maksud maksti Lätti ja alkoholist tingitud ravikulude suurenemine jääb kas Soome või Eesti kanda.

Võtmesõnad: alkoholiaktsiis, piirikaubandus, tarbimine

SISSEJUHATUS

Iga aktsiis on riigile oluline tuluallikas, millega on samas võimalik mõjutada muude eesmärkide täitmist, näiteks tervishoidu ja keskkonnasäästlikust. Viimaste aastate keskmisest jõulisem aktsiisimäärade tõstmine on kaasa toonud suure kõlapinna meediaväljaannetes ning avalikus ruumis. Osa elanikke ning ettevõtteid on avaldanud pahameelt riigi aktsiisipoliitika üle, suundudes aktsiisiga maksustatud tooteid ostma naaberriikidesse. (PwC 2019)

Viimasel paaril aastal on seoses alkoholiaktsiisi tõstmisega suurenenud piirikaubanduse osakaal ja infrastruktuur piirialadel. Uuringutes tulemuste valguses väidetakse, et Eesti on alkoholi tarbimise poolest Euroopa Liidus esirinnas. Bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada, milline on alkoholipoliitika mõju piirikaubandusele ning kuidas on mõjutanud Eesti alkoholiaktsiisi tõstmine ja langetamine soomlaste ning eestlaste tarbijakäitumist Lätis. 2019. aasta kevadel avaldatud Rahandusministeeriumi uuring alkoholiaktsiisi osas väitis, et peaaegu võimatu on tagasi tuua tulu Eesti majandusse. (PwC 2019)

Hinnates alkoholiaktsiisi määra muutmiste mõju soomlaste ja eestlase ostukäitumisele seoses piirikaubandusega, viis autor läbi küsitluse, alkoholi tarbija profiili ning tarbijakäitumise osas. Analüüsil on abiks neli järgnevat küsimust:

1. Kui suured on aktsiisimäärade erinevused Soomes, Eestis ja Lätis?
2. Kuidas on soomlaste ja eestlaste ostukäitumist mõjutanud alkoholi aktsiisimäära muutus 2014–2019?
3. Milline on Eestist ja Soomest pärit inimeste profiil ja ostukäitumine Läti piiril?
4. Kas piirikaubandust oleks Läti piiril võimalik vähendada langetades veel alkoholiaktsiisi?

Töö koostamisel kasutatakse nii kvalitatiivseid kui ka kvantitatiivseid meetodeid. Andmete kogumine toimub nii dokumendivaatlusena kui ka küsitluse vormis. Küsitlusega kogutakse andmeid inimeste profiili ja ostukäitumise analüüsimiseks.

Bakalaureusetöö koosneb kahest peatükist, millest esimene annab ülevaate Euroopa Liidu alkoholiaktsiisi poliitikast ja lühiajaloo. Lisaks käsitletakse alkoholi mõjust rahva tervisele, maksustamise eesmärke ning kuidas on need ajas muutunud. Samuti tuuakse välja alkoholiaktsiisist tingitud hindade erinevuse mõju piirikaubandusele ning lähinaabrite kogemused Soome ja Rootsi näitel. Lühidalt on juttu ka Eesti alkoholiaktsiisipoliitika olemusest.

Teises peatükis kirjeldab autor läbiviidud uuringut, mille käigus küsitleti 100 inimest. Võrdselt on jagatud nii Eestist 50 inimest kui Soomest 50. Analüüsimisel jõudis autor järeldusteni, millised on nende ostuharjumused ja kui palju mõjutab neid alkoholi aktsiisimäärade tõstmine Eestis. Selgus samuti, kas Eesti alkoholi aktsiisi langetamine mõjutab nende ostuharjumusi ja kas oleks võimalik tulu tagasi tuua Eesti riigikassasse. Töös on püstitatud ka mitmeid hüpoteese, mis on seotud Eesti ja Soome tarbija erinevuste väljaselgitamisega.

1. ALKOHOLIAKTSIISIST JA PIIRIKAUBANDUSEST EUROOPA LIIDUS

Maksud moodustavad olulise osa meie elust. Maksupoliitikal on suur mõju ettevõtetele, majandusele ja ühiskonnale ning kujundab Eesti riigi rahandust ja avalikke teenuseid. Kui soovitakse tulevikus välja töötada jõulist ja tõhusat maksupoliitikat, on oluline saada kvaliteetseid ja võrreldavaid andmeid erinevate maksusüsteemide kohta. (Quest 2017)

1.1. Alkoholiaktsiisi poliitika Euroopa Liidus

Euroopa Komisjoni andmetel moodustavad alkoholiga seotud enneaegsed surmad üle 7% kogu Euroopa haigestumusest. Isegi mõõdukas alkoholitarbimine suurendab teatud südamehaiguste, maksahaiguste ja vähktõve riski ning sagedane tarbimine võib põhjustada sõltuvust. Kõrgetasemeliste poliitikasoovituste kõrval on tehtud ulatuslikke uuringuid strateegiate tõhususe kohta, mis puudutavad alkoholist põhjustatud kahju vähendamist. Näiteks koostati Maailma Tervishoiuorganisatsiooni (WHO) ülemaailmne strateegia alkoholi kuritarvitamise vähendamiseks ja WHO Euroopa büroo üleeuroopaline tegevuskava alkoholi kahjuliku tarbimise vähendamiseks aastatel 2012–2020. Euroopa Liidu (EL) enda strateegia liikmesriikide toetamiseks alkoholist põhjustatud kahju vähendamisel lõppes juba 2012. aastal. Sellest ajast peale on Euroopa Riikliku Alkoholi poliitika ja Meetmete Komitee (CNAPA) koostanud tegevuskava, mis ei ole liikmesriikide jaoks siduv. Iga riik kannab ise vastutust oma riikliku alkoholi poliitika eest. (Workshop: Alcohol ... 2019)

Vaatamata tugevatele alkoholi poliitikat toetavatele tõendusmaterjalidele, seavad ettevõtted sageli potentsiaalselt tõhusa alkoholi poliitika rakendamisele väljakutse, mõeldes ennekõike oma ärihuvidele, soovides tõendusmaterjali kahjustada ja propageerida vähem tõhusaid alternatiive. Poliitikud ja üldsus eelistavad sageli selliseid alternatiive nagu haridus või vabatahtlik tegevus. See tõenditel põhineva alkoholi poliitika vastuseis kujutab endast väljakutset rahvatervisele. (Workshop: Alcohol ... 2019)

Kaasaegses maailma majanduses on maksud valitsuse tulude kõige olulisem allikas, erinedes teistest sissetulekuallikatest. Kohustuslikud maksud on ühepoolsed ja see tähendab, et neid ei maksta üldjuhul mingi konkreetse asja, näiteks konkreetse avaliku teenuse või vara müügi eest. Kui tavaliselt eeldatakse, et makse kogutakse maksumaksjate kui terviku huvides, ei sõltu maksumaksja vastutus konkreetsest saadavast hüvest. On siiski olulisi erandeid, milleks on töötasudelt makstavad maksud, et rahastada pensione, ravikindlustussüsteemi ja muid sotsiaalkindlustusprogramme, mis on tõenäoliselt maksumaksjale kasuks. Makstud maksude ja saadud hüvitiste vahelise tõenäolise seose tõttu nimetatakse makse mõnikord makseteks. Maksed on tavaliselt siiski kohustuslikud ja seos hüvitistega on vahel üsna nõrk. (Cox *et al.* 2019)

19. sajandil oli levinud mõte, et makse tuleks koguda peamiselt valitsuse rahastamiseks, kuid tänapäeval kasutab valitsus maksuraha muuks kui lihtsalt fiskaalsetel eesmärkidel. Ameerika majandusteadlase Richard A. Musgrave on välja käinud kolm avaliku sektori peamist ülesannet ja maksustamisega seotud eesmärki ning tuleks eristada ressursside jaotamist, tulude ümberjagamist ja majandusliku stabiilsust. Sekkumine mõjuva põhjuseta edendaks esimest eesmärki, näiteks vajadus vähendada saastet. Sellisel puhul on võimalik alustada ressursside eraldamist, juhul kui maksupoliitika ei häiri turupõhiseid eraldisi. Teise osa eesmärk oleks vähendada ebavõrdsust sissetulekute ja rikkuse jaotuses. Tööhõive ja hinnastabiilsus saavutatakse jällegi maksupoliitika, valitsuse kulupoliitika, rahapoliitika ja võlahalduse kaudu, mis on stabiliseerimise eesmärk. (Musgrave *et al.* 1989)

Maksustamine on vaieldamatult kõige levinum viis, mida riik kasutab tarbija käitumise mõjutajana. Sellega saavutatakse kaks eesmärki: mõjutada inimeste valikuid ja suurendades samal ajal valitsuse tulubaasi, mida sageli peetakse vajalikuks inimeste valikute välismõjude kulude katmiseks. Maksustamine ei piirdu tavaliselt üldiste maksudega nagu käibemaks, vaid hõlmab ka täiendavaid aktsiise, mis võidakse kaupadele kehtestada. Aktsiisiga koormatud kaupadel on tüüpiliselt üks või enam järgmistest omadustest: esiteks, nende tootmine ja müük on valitsuse poolt pidevas järelevalves ja teiseks on neile iseloomulik hinnast sõltuv nõudlus, see tähendab tarbija tundlikus hinnatõusust; kolmandaks on nende sissetuleku elastsusnõudlus suurem kui ühik, see tähendab, et tegemist on luksuskade või teenustega; neljandaks valitsus peab nende tarbimist vähendama või tõenäoliselt põhjustavad negatiivset välismõju. (Lane 2014)

Maksusüsteem ise peaks olema majanduslikult võimalikult efektiivselt üles ehitatud, et see tooks võimalikult palju tulu. Erinevate vajaduste korral peaks muudatuste sisse viimine olema võimalikult lihtne ja odav. Kindlasti peaks maksusüsteem olema läbipaistev, et maksumaksja teaks, mille eest maksu maksab. (Sadilov, Õun 2012)

Kuna alkoholimaksud ei ole seotud sissetuleku ega rikkusega, on selle kasutamist rahva tervise parandamiseks sageli kritiseeritud kui regressiivset meetet. Selle kriitika täpsus on aga ebaselge. Näitena võib tuua USA osariike, kus langevad alkoholimaksud rohkem vaestele kui rikastele leibkondadele, ehkki pikas perspektiivis on see ebavõrdsus väiksem. Seevastu viies Aafrika riigis, Ühendkuningriigis, Uus-Meremaal ja Venemaal tehtud uuringutes ei leitud tõendeid selle kohta, et alkoholimaksud mõjutavad ebaproportsionaalselt ebasoodsas olukorras olevaid inimesi. (Boyle *et al.* 2013)

Arenenud majanduses on suundumus olnud kaugel riiklikust kontrollist tootmise taseme ja jaotuse üle. Venemaal ja Rootsis on riikliku alkoholitootmise erastamine pakkunud võimalusi kohalikele ja globaalsetele ettevõtetele. Hiinas toodavad näiteks õlut riigiettevõtted või ühisetevõtted. Suuremahulisel tööstuslikul tootmisel, olgu see siis riigi või globaalsete ettevõtete poolt, on alkoholi maksustamise ja tootmise ohutuse tagamise osas mõned eelised. Riikliku tootmise erastamisel litsentseeris Eesti tootjaid. Tootmise üle riikliku kontrolli säilitamise üks põhjus ilmnes 2001. aastal, kui 68 eestlast suri ebaseaduslikult toodetud metanooli sisaldava kange alkoholi tarbimisse. (Babor *et al.* 2010)

WHO soovitab tõsta alkoholimaksu, vähendamaks elanikkonna tervise probleeme ja alkoholi tarbimist. Alkoholi võib maksustada müügiväärtuse, toote mahu või alkoholisisalduse alusel. Maksude struktuur ja maksumäärad on siiski erinevad, seda nii riigiti kui ka joogiliikide lõikes. Rahvatervise seisukohast seob parim maksustruktuur maksumäära alkoholisisaldusega, hoiab sammu inflatsiooniga ja väldib olulisi erinevusi erinevate joogitüüpide vahel. (Angus *et al.* 2019)

Alkoholitarbimine on seotud ühiskonnastase käitumise, kuritegevuse ning politsei ja tervishoiu kuludega ühiskonnale. Sellised välismõjud on alkoholitarbimisel mittelineaarsed ning suurema osa kuludest põhjustab väike arv raske joobega isikuid. Valitsused üritavad alkoholitarbimist vähendada kättesaadavuse piiramise kaudu ning poliitikate abil, mille eesmärk on hindu tõsta. Maksustamine pole ilmselgelt ainus valitsuse käsutuses olev vahend alkoholi liigtarbimise ja sotsiaalsete kulude katmiseks. Seadused, mis piiravad alaealiste alkoholitarbimist, keelavad joobes

juhtimise või pakuvad alkohoolikutele abi, on hästi motiveeritud poliitikad. Need täiendavad läbimõeldud alkoholimaksude süsteemi. Lisaks kõigile toodetele kohaldatavale käibemaksule, maksustab enamik valitsusi ka alkoholi aktsiisiga. Selle üheks peamiseks eesmärgiks on alkoholi tarvitamisega seotud sotsiaalsete kahjude leevendamine. (Griffith *et al.* 2019)

Puudub ametlik kontroll tootmise, turustamise ja müügi üle. Alkohoolsete jookide hinnad kehtestatakse turutingimuste põhjal, lähtudes üksnes pakkumisest ja nõudlusest. Enamik riike tõstab alkohoolsete jookide jaemüügihindu, mis ületavad märkimisväärselt tootmis- ja turustuskulusid ning kontrollib kasumit spetsiaalsete alkoholimaksude abil. Üsna sageli puudub alkohoolsete jookide maksustamisel selgesõnaline põhjendus rahvatervise seisukohalt, näiteks eriaktsiisid, käibemaksud või tavapärasest kõrgemad müügi maksud. Paljudes riikides koheldakse alkoholi ja muid sõltuvust tekitavaid aineid erinevalt teistest tarbekaupadest just avaliku tervise ja sotsiaalpoliitiliste kaalutluste tõttu. (Babor *et al.* 2010)

Teatud ajavahemikel on alkohoolsete jookide maksustamine olnud väga oluline riigitulude allikas. Näiteks aastatel 1911–1917 tuli enam kui kolmandik USA valitsuse kehtestatud maksutuludest alkohoolsetest jookidest. Sarnaseid andmeid võib leida Iirimaa, Hollandi, Suurbritannia ja Põhjamaade (Taani, Soome, Island, Norra ja Rootsi) kohta. Alkoholi maksustamise osatähtsus riigituludes langes enamikus väljakujunenud turumajandus riikides kahekümnendal sajandil, eriti pärast moodsa tulumaksu ja käibemaksu lisandumist. Paljudes turumajandusega riikides on alkoholimaksude osakaal riigieelarves vähenenud ka alkoholimaksu määrade languse tõttu. Näiteks 1970. aastast langes Iirimaa alkoholimaksu laekumine riigi kogutuludes 1996. aastaks 16,5%-lt 5,0%-le. Nendele suundumustele vaatamata on paljudes arenenud riikides alkoholi maksutulud endiselt fiskaalselt olulised. (Babor *et al.* 2010)

1.2. Alkoholiaktsiis ja piirikaubandus

Enamik rahvusvahelisi kaubanduslepinguid ja majanduslepinguid pärast II maailmasõda on üles ehitatud vabakaubanduse ja globaalse vabaturumajanduse põhimõttele. Eesmärk on toetada majanduskasvu läbi vabakaubanduse ning tootmise takistamise vähendamise kaudu. Tuleb välistada tõkkeid nagu kodumaiste toodete soodustamine maksustamisel, koguselised kaubanduspiirangud, riiklikud või eraõiguslikud monopoolsed kokkulepped ja riiklikud toetused kodumaisele tööstusele. (Babor *et al.* 2010)

EL-i tolliliit loodi 1968. aastal. Kuuest algsest liikmesriigist on aja jooksul kasvanud 27. Käesoleval ajal on see globaalses plaanis suurim kaubandusblokk. Seega kaalub tema läbirääkimispositsioon üle igasuguse iseseisvalt tegutseva liikmesriigi positsiooni. (History of the ... 2009)

Rahvusvahelistes kaubanduslepingutes ja majanduslepingutes koheldakse alkoholseid jooke peaaegu alati nagu tavalisi tarbekaupu. Isegi kui alkoholset jooki (nt veini) käsitletakse erikaubana, siis tuleneb see tavaliselt kuuluvusest subsideeritud põllumajandustoodete kategooriasse. Erikaubana käsitlemine ei tulene sellest, et seda peetakse rahvatervisele kahjulikuks. Võrdse kohtlemise põhimõte piirab alkoholsete jookide kontrollimiseks riiklike meetmete väljatöötamist. Rahvatervise ja sotsiaalpoliitika seisukohast võib olla äärmiselt mõistlik külmutada traditsiooniliste maitsete eelistused ja pärssida uut tüüpi jookide maitse kujundamist tarbijate seas. Kuid järjest enam peavad WTO, EL ja Põhja-Ameerika vabakaubanduslepe (NAFTA) selliseid meetmeid ebaseaduslikuks protektsionismiks. (McKee 2012)

2000. aastate alguses oli Eesti alkoholitarbimise tasemelt üks kõrgemaid kogu maailmas. 2008. aastal võis keskmise palga eest osta 62 liitrit kanget alkoholi, võrreldes 28 liitriga 2000. aastal. Taskukohasuse kasv oli üks kiiremaid EL-is. Pärast seda on alkoholitarbimine elaniku kohta kolmandiku võrra langenud, mis on vähendanud ka sellega seotud probleeme: suurem alkoholist põhjustatud haigustesse on langenud 40%. See saavutati meetmete järkjärgulise vastuvõtmisega, mis sõltuvad suuresti, aktsiisimaksu tõstmisest. 2014. aastal võeti vastu ulatuslik alkoholipoliitika dokument, mis sillutab teed ülemaailmsele WHO alkoholitarbimise vähendamise strateegiale kõigis valdkondades. Eesti on käivitanud raviprogrammi ja teadlikkuse tõstmise kampaaniad, piiranud reklaami ja alkoholiga kokkupuudet avalikus sfääris. (Täht, Laarmann 2019)

Kahekordne alkoholihinna erinevus Eesti ja Läti vahel tulenes õlle aktsiisi kahekordistamisest 2017. aastal ja muude alkoholsete jookide aktsiisi märkimisväärsest tõstmisest, põhjustades kahe riigi vahelise piiriülese kaubanduse tahtmatu kasvu. Probleemi lahendamiseks vähendas valitsus 2018. aasta veebruariks kavandatud maksutõusu poole võrra, suurendades õlleaktsiisi 9% ja kangete alkoholsete jookide aktsiisi 5%. 2019. ja 2020. aastaks kavandatud maksutõusud tühistati ning kangete ja lahja alkoholsete jookide aktsiise vähendati selle asemel 25%. Selle tulemuseks vähendas Läti kangete alkoholsete jookide makse omakorda 15%. Alkoholi hindade vähendamine sunnib terviseedendajaid otsima uusi viise rahvatervise kahjustamise vähendamiseks ja tervislike poliitikavalikute toetuse tagasi saamiseks. (Täht, Laarmann 2019)

Edu saavutamiseks peab poliitika läbima mitu testi, nagu märkisid Katikireddi ja McLean, millest kõige olulisem on, et minimaalne hinnakujundus peaks olema tõhus. Euroopast saab tuua mitmeid näiteid, millest kõige tuntum pärineb Soomest. Peale Eesti ühinemist Euroopa Liiduga 2004. aastal, veenis Soome alkoholitööstus oma valitsust vähendama makse piiriülese kaubanduse vastu võitlemiseks. Soome kogemus on vastavuses väga paljude üksikasjalike analüüsidega paljudest riikidest. (McKee 2012)

Alkoholsete jookide piirikaubandus eksisteerib erineval määral kogu Euroopas. Põhjamaadest ja Balti riikidest on 2000. aastatel saanud piiriülese alkoholikaubanduse leviala. See areng on osaliselt olnud seotud Euroopa ühtse turu ülesehitamise ja EL-s reisil ostetud alkoholi koguseliste kvootide kaotamisega. Impordikvoodid kaotati Põhjamaades täielikult 2004. aasta jaanuaris, vaid viis kuud enne Eesti astumist Euroopa Liitu. Ehkki Soome alandas oma alkoholimakse 2004. aasta märtsis keskmiselt 33%, kasvas alkoholi import Eestist Soome kiiresti pärast Eesti liitumist EL-iga. Aastal 2004 kasvas alkoholi import umbes kahe kolmandiku võrra ja järgmisel aastal kasv jätkus. Alates 2005. aastast on alkoholi import Soome kõikunud vahemikus 6–10 miljonit liitrit aastas. (Karlsson 2019)

Euroopa Liidu saavutused ühise turu ülesehitamisel on vaieldamatud. Võrreldes 1950. aastate riiklikult killustatud majandusega, liiguvad tänapäeval kaubad, teenused, kapital ja inimesed piiriülesest palju vabamalt. Kaubandustökete arv ja ulatus on aastatega oluliselt vähenenud. Euroopa tasandil on loodud võimsad järelevalve- ja täitevasutused, et tagada nii era- kui ka avaliku sektori vastavus ühenduses kehtivatele eeskirjadele. Algusaastatel keskendus Euroopa Liit ühtse turu projekt piiriülese kaubanduse mittetariifsete tökete kõrvaldamisele. Selle rakendamise edenedes hakkas see kodumaistele asutustele palju otsesemaid juhiseid esitama. Pikaajaline ja sügavalt juurdunud sõltuvussuhe ettevõtete ja riikide vahel oli EL järelevalve ja kontrolli all. Euro tulek tugevdas oluliselt integratsiooni mõju siseturule ja sotsiaalpoliitikale. (McCann 2010)

Globaalse majanduse areng ja vastastikune sõltuvus on viinud selleni, et investeeringute meelitamiseks konkureerivad riigid omavahel. Selle eesmärk on suurendada jõukust ja tööhõivet kaubanduse kaudu. EL-is toimuva piirkondliku turuintegratsiooni üks tagajärgi on see, kui see toob kaasa suurema piiriülese kaubanduse, rõhutades ka turutegevuse tõhususe edukust. Edukad ettevõtted suurendavad oma turuosi ja vähem edukamad lahkuvad turult. Seega on Euroopa integratsiooni üks paradoks, et kuigi see suurendab igale ettevõttele potentsiaalselt kättesaadavat turu suurust, on sellel majanduslikud tagajärjed pigem seotud turgude langusega. Seetõttu on

liikmesriikidel majanduslikud ja poliitilised stiimulid soodustuste andmiseks, vähendades turgude integreerimisest tulenevat kasu või eitades seda. Samuti on nii riikidel kui ka kohalikel omavalitsustel poliitiline surve anda riigiabi ettevõtetele, kes võitlevad suurenenud ülemaailmse ja piiriülese kaubanduse tagajärjel suurenenud konkurentsi vastu. (Szyszczyk 2007)

Soomes, Norras ja Rootsis mõjutab registreerimata alkoholi tarbimine kogu alkoholitarbimise taset. Odavama alkoholiga riikide piiriääres elavate isikute puhul võib täheldada piiriülese kaubanduse kasvu. See kehtib eriti näiteks Lõuna-Rootsi elanike kohta, kellel on juurdepääs Taani sõitvatele parvlaevadele. Kui isikutele kehtiks aktsiisikauba transpordi või veopiirangud, mõjutaks alkoholi ostmine teistest EL riikidest siseturgu tõenäoliselt vähem. (Holder *et al.* 2019)

Soome õlletootjad ei pea alkoholiaktsiisi reformi just radikaalseks alkoholituru liberaliseerimiseks, kuid leiavad, et see on neile siiski soodne. „See on hea kombinatsioon väiksematest muudatustest, mis tõstavad koduturul tarbimist ning toovad rohkem konkurentsi suurema alkoholisisaldusega õlle müügiturule. See peaks mõjutama ka piirikaubandust, kus on valdav roll kangemal õllepõhise riigimonopol Alko ei ole suutnud konkureerida,“ märkis Elina Ussa, kes juhib Soome õlle- ja karastusjookide tootjate katuseorganisatsiooni Panimoliitto, kuhu kuuluvad näiteks Sinebrychoff ja Hartwall ning Eesti A. LeCoqi emafirma Olvi. (Pruul 2017)

Soomlased ise on hinnanud, et piirikaubanduse kaudu tuli 2016. aastal maale 36 miljonit liitrit õlut ja 15 miljonit liitrit lahjat alkoholi. Kangeid alkohole toodi riiki 8 miljonit liitrit. Kuid 2017. aasta sügise algul tehtud uuringu järgi oli 12 kuu piirikaubandus langenud 14 protsenti. Piirikaubanduse viimaseks trendiks on Soome õlletootjate hinnangul Lätis käimine. „Meie näeme statistikast ja uuringutest, et üha enam inimesi käib Lätis. See on suur muutus, mis puudutab nii Eestit kui Soomet. Eesti osakaal on vähenenud, nüüd võetakse Tallinnas sadamast buss, mis viib turistid otse Lätti,“ ütles Ussa. Soome ja Eesti vahel reisilaevu hoidev Tallink muudatustes suuremat kahju endale ei näe. „Alkohol ei ole kindlasti Tallinki peamine müügiartikkel, seega ei saa öelda, et aktsiisitõusud meie laevapoodide üldisi müüginumbreid tugevalt mõjutavad,“ märkis Tallink Duty Free juht Aimar Pärna, kelle sõnul annavad laevakaupluste suurema osa käibest parfümeeria ja aksessuaarid. (Pruul 2017)

Lätist alkoholi ostnud inimeste osakaal jäi 2018. aastal samale tasemele kui 2017. Lätist läbisõidul või reisil olles alkoholi ostnute osakaal suurenes 2017. aasta 21% pealt 25%-ni ja spetsiaalselt alkoholi ostma sõitnute osakaal vähenes aastaga 18%-lt 14%-le. Lätist alkoholi ostnud inimesed

ostsid varasemast märkimisväärselt enam kaasa toiduaineid, mootorikütust, rõivaid. Alkoholi ostnu kohta osteti kaupu keskmiselt 648 euro eest aastas, mis sisaldas alkoholi 329 euro eest aastas. Spetsiaalselt alkoholi ostmas käinud inimesed ostavad kaupu keskmiselt 1097 euro eest aastas. (Eesti Kaubandus-Tööstuskoda 2019)

Eesti seisab silmitsi sarnase olukorraga, kus Soome on olnud viimased 15 aastat, kus suur osa elanikkonnast hangib naaberriigist alkoholi. Soomlaste jaoks aastaid on olnud odavam soetada alkohol Eestist ja eestlaste jaoks viimasel kümnendil Lätist. Ehkki piiriülene kaubandus on Euroopa Liidus tavaline nähtus ning oluline osa kaupade vabast liikumisest, põhjustab see soovimatuid probleeme ja nõrgestab riikide võimet reguleerida selliseid kaupu nagu alkohol. Naaberriigi madalamad maksumäärad ja hinnatase põhjustavad moonutusi olukorras, kus inimesed ostavad alkoholi välismaalt, makstes seal aktsiisi, kuid viies alkoholiprobleemid, sealhulgas tervisekulud, koju tagasi. Teise alternatiivina hoitakse alkoholi hinnad normist madalamal, arvestades riigi taskukohasust. See on siiski rahvatervise jaoks problemaatiline, kuna hind on üks peamisi aspekte, mis mõjutab elanikkonna üldist alkoholitarbimise määra. (Eurocare 2019)

Osa inimesi tunneb, et nendega räägitakse ülevalt alla. Seda protesti on püütud seletada ka vähese kommunikatsiooniga. Vaatamata sellele, et põhjendusi ja selgitusi ning dialooge on olnud palju, ei näe enamik inimesi vaeva, et kuulata või lugeda. See aga tähendab, et poliitikategijatel on ehk veel võimalusi luua otsekontakte nende protestiaktisioonide korraldajatega, garanteerimaks, et keegi ei saaks püüda peitu kommunikatsiooni puudulikkuse taha. Alkoholipoliitika puhul on üsna tavapärane, et kõige enam peetakse dialoogi alkoholitööstusega, kes esitleb end selles küsimuses kui peamist partnerit. Varasemad kogemused erinevates riikides on näidanud, et dialoog nendega, kellel on selge huvide konflikt, töötab alkoholipoliitika algsete eesmärkide vastu ning viib teema ja lahendused rahva tervise ja alkoholi tarvitamise vähendamise juurest mujale. Suhtlemine peaks olema suunatud rahva poole, kelle toetus ja arusaamine on tõe poolest olulised. Meedia mängib samuti olulist rolli. Piiriülene kaubandus ja selle suurus on loomulikult uudiskünnist ületav teema, kuid ühel hetkel hakkab väga ulatuslik ja detailne uudiste tootmine (otseülekannetega piiripool kassalindilt ja 24. veebruari protestiaktisiooni kajastamisega jne) paistma rohkem reklaami kui ajakirjandusena. Sõltumatu ajakirjanduse ja alkoholiaktiivse vastustavate ärihuvide heaks töötamise vahel on kahtlemata üsna õhuke joon. (Tenkanen, Beekmann 2019)

Euroopa on maailma kõige suurem alkoholi joomise piirkond, kus keskmine tarbimistase on peaaegu kaks korda kõrgem kui maailmas keskmiselt. EL-i elanikkonna seas läbiviidud uuringust selgus, et enam kui viiendikul 15. aastastest esines vähemalt kord nädalas rasket episoodilist joomist (viie või enama dringi joomine või 60 g alkoholi ühe tarvitamiskorra jooksul). Raske episoodiline joomine on levinud igas vanuses ja kogu Euroopas. (Cross-Border ... 2017)

Kõik EL-i liikmesriigid on WHO egiidi all heaks kiitnud alkoholi kahjuliku tarbimise vähendamise ülemaailmse strateegia ja alkoholi kahjuliku tarbimise vähendamise Euroopa tegevuskava aastateks 2012–2020. Alkoholist põhjustatud kahjuga võitlemine aitab kaasa ka ÜRO säästva arengu eesmärkide saavutamisele. Kõik liikmesriigid rakendavad meetmeid alkoholi tarbimisega võitlemiseks. Näiteks maksustamine ja alkoholi turustamise ning kättesaadavuse reguleerimine, samuti meetmed joores juhtimise vastu võitlemiseks, alaealiste alkoholitarbimise tõkestamiseks ja teadlikkuse tõstmiseks alkoholist põhjustatud kahjudest on ühed paljudest. Enamik liikmesriike on vastu võtnud riikliku alkoholistrateegia, millega kooskõlastatakse erinevate poliitikavaldkondade jõupingutusi. (Cross-Border ... 2017)

Eestil on palju õppida Rootsilt ja Soomelt reageerimisel piiriülese kaubanduse väljakutsetele 2000. aastate alguses. Soome seisis silmitsi suure probleemiga Eesti ühinemisel ELiga, Rootsi oli sarnaste väljakutsete ees lähinaabritega nagu Taani ja Saksamaa. Mida tegi Rootsi? Ei midagi! Ja Soome? Alustas mängimist, mille reeglid kirjutas alkoholitööstus. Arvati et peab vähendama oma alkoholimakse, vastasel korral kasvab piiriülene kaubandus plahvatuslikult ja sellest saab Soomele tohutu probleem. Kuigi selle otsuse mõju hinnati väga täpselt, otsustati alandada alkoholimakse keskmiselt 33%. Selle tulemusel suurenes alkoholiga seotud surmajuhumite arv mitmesaja võrra ja üldine tarbimine elaniku kohta suurenes ühe liitri võrra aastas. Poliitikas on alati moraalne mõõde. (Eurocare 2019)

Alkoholimaksude tõstmine on oluline alkoholi tarvitamise vähendamise ning alaealiste joomise ja liigtarvitamise vastu võitlemise alkoholipoliitiline meede. Aktsiisi kasutamine on eriti oluline kindlustamiseks, et sissetulekute kasvamisel ei muutuks alkoholi hind aja jooksul taskukohasemaks. Eesti riigi puhul on oluline silmas pidada mõnda aspekti, et selle meetme efektiivsus oleks garanteeritud. Esiteks salaturg, Eesti on sellega maadelnud 1990. aastate algusest peale ja kuigi selle ulatus väheneb, on umbes 20% kange alkoholi turust ikka veel illegaalne. Seetõttu peaks efektiivselt maksutõus olema järkjärguline ning mitte liiga järsk, et osa elanikkonnast ei pöörduks alternatiivsete turgude otsingule. Teiseks on piiriülene kaubandus legaalne ja Euroopa Liidu

normaalne osa, kuid tuleks arvestada hinnaerinevusi naaberriikidega. Liiga järsud maksutõusud võivad suunata inimesi odavamate turgude poole. Seda on olnud näha ka Eestis, kus vähemalt osa piirikaubandusest tulenes protestist valitsuse vastu, kes on inimeste meelest teinud arutuid otsuseid. (Tenkanen, Beekmann 2018)

Viimase paari aasta jooksul on reisijate alkoholi import Eestist Soome olnud üsna stabiilne ja isegi languses. Sellele võis vähemalt osaliselt kaasa aidata maksutõus, mida Eestis on viimastel aastatel tehtud. Neist kõige olulisem toimus 2017. aasta juulis, kui õlle maksusid tõsteti 70%. Need maksutõusud selgitavad suuremat osa alkoholi impordi langusest Eestist. 2018. aastal imporditi aastas 6–7 miljonit liitrit 100% alkoholi. Õlle, valmisjookide, siidrite ja veini import on vähenenud, kangete alkoholsete jookide ja vahetoodete import aga suurenenud. (Karlsson 2019)

Eesti Konjunkturiinstituudi direktor Marje Josing sõnul: "Normaalne piiriülene kaubandus ei ole probleem, vaid pigem soodustab konkurentsi ja tarbijate ostuvõimalusi. Suuremahuline aktsiisikauba kokkuost teisest riigist aga ei ole normaalolukord ja sellega ei pea leppima. Piirikaubandust ei saa likvideerida, kuid seda saab vähendada läbi erinevate tegevuste ja hinnad on siin olulisim tegur. Kui poliitiliselt otsustatakse Eestis aktsiisimakse alandada, siis peaks sellega kaasnema kaubanduse jaemarginaalide analüüs ja avalikustamine (sest aktsiisid on vaid üks osa hinnakujundusest). Vastasel juhul võime end leida situatsioonist, kus vaatamata maksumäärade alandamisele jaehinnad ei muutu ja ostud tehakse ikkagi Lätist. Väga oluline on jätkata kõigi muude alkoholi liigtarbimist piiravate meetmetega, et odavam jaehind Eestis ei tooks kaasa tarbimise kasvu, vaid praegu Lätist tehtavad suurostused asendataks tavapärase mõõduka ostuga siseturult." (Eesti Kaubandus-Tööstuskoda 2019)

1.3. Eesti alkoholiaktsiisi poliitika olemus

2017. aastal, hakkasid kiiresti kasvama eestimaalaste ostud Lätist, kus alkoholiaktsiisid ja seeläbi ka jaehinnad olid Eestist madalamad. Suur ostuturism Lätist tõi kaasa osade inimeste alkoholi ostuharjumuste muutumise ning finantside alalaekumise Eesti riigieelarvele. 2018. aastal aktiivne piirikaubandus Eesti lõunapiiril jätkus ja põhjapiiril turistide ostumaht vähenes. Samuti 2018. aastal rakendusid mitmed riikliku alkoholipoliitika meetmed nagu näiteks reklaami piirangud, kuid piirikaubanduse ohjamine võeti ette alles 2019 aastal. Riiklik alkoholipoliitika eeldab pikaajalist vaadet ja tarka tasakaalu fiskaal- ning tervise poliitika eesmärkide vahel. Liialt järsk

aktsiisitõstmine on ilmikas näide sellest, kuidas lühiajaliselt efektsena tunduvad poliitilised otsused võivad pikemas perspektiivis omada hoopis halbu kaudseid tagajärgi. (Orro *et al.* 2019)

2012. aastal tarbiti Eestis keskmiselt 10,6 liitrit absoluutset alkoholi isiku kohta. (Andmed Eesti Konjunktuuriinstituudilt, täpsustatud vastavalt rahvaloenduse tulemustele) Erinevatel meetodikatel põhinevate arvestuste kohaselt põhjustas alkohol otsest majanduskahju (tervisekaotus, kuritegevus) 1,6–2,5 % SKP-st, siia lisanduvad kaudsed kulud peredele ja ühiskonnale põhjustatud kahjust. Kahjude ulatust võimendab tarbimiskultuur, mida iseloomustab korraga suurte alkoholikoguste tarbimine, seetõttu on ka seos alkoholitarbimise ning õnnetuste ja vägivalla vahel suur. Samuti on Eestile iseloomulik alkoholi tarbimise laialdane levik noorte hulgas, millel on tõsised tagajärjed rahva tervisele ning ühiskonna arenguvõimele.

Alkoholipoliitika eesmärk on vähendada alkoholitarbimisest tulenevat sotsiaalset, majanduslikku ja tervisekahju, tagada lastele ja noortele toetav keskkond kasvuks ja arenguks ning muuta elukeskkond kõigi inimeste jaoks turvalisemaks. Selleks tuleb vähendada kogutarbimist ning pöörata eraldi tähelepanu suurimat kahju põhjustavatele valdkondadele nagu noorte alkoholitarbimine, alkoholitarbimisest tulenevad õnnetused, kuritegevus ja vägivald ning kroonilised haigused. (Orro *et al.* 2019)

Alkoholi odavam hind mõjutab suuresti selle tarbimist, millega suureneb koormus meie tervishoiusüsteemile ning võib järeldada, et ka tulu riigikassase ei tõuse sellises tempos nagu loodetud, seega kogu tulu pigutamise raviteenuste eelarvete suurendamiseks pole jätkusuutlik.

2. PIIRIKAUBANDUS SOOME-EESTI-LÄTI NÄITEL

Naaberriikide kaasamine aktsiisimäärade muudatuste ülevaatesse annab täpsema pildi aktsiisimääradest ning regioonis valitsevast trendist. Suured aktsiisimäärade erinevused võivad omada märkimisväärset mõju piiriülesele kaubandusele ning seeläbi majanduskeskkonnale üldisemalt. (PwC 2019)

2.1. Uuringu metoodika

Bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada, milline on alkoholipoliitika mõju piirikaubandusele ning kuidas on mõjutanud Eesti alkoholiaktsiisi tõstmine ja langetamine soomlaste ning eestlaste tarbijakäitumist Lätis. 2017 aastatel on järjest suurenenud piirikaubanduse osakaal ja piirialade infrastruktuur üldises plaanis. Eesti on alkoholi tarbimise poolest Euroopa Liidus esirinnas. 2019 kevadel avaldatud Rahandusministeeriumi uuring alkoholiaktsiisi osas väitis, et peaaegu võimatu on tagasi tuua tulu Eesti majandusse. Autor viis läbi küsitluse alkoholi tarbija profiili ja ostukäitumise välja selgitamiseks. Täpsemalt uuriti, millist mõju alkoholiaktsiisi määra muutmine avaldas soomlaste ja eestlaste ostukäitumisele seoses piirikaubandusega. Küsitlus viidi läbi 2020 aasta juunis ja augustis. Nii Eesti kui Soome elanikud said samad küsimused. Kokku on täitnud küsimustiku 100 täiskasvanud tarbijat, kellest pooled on Soomes töötavad eestlased, venelased ja soomlased ning teise poole moodustavad Eestis töötavad alalised elanikud. Küsimustik koosneb 15-st küsimusest, mis on koostatud eesti keeles. Suurem osa küsimustest on valikvastustega. On ka avatud küsimusi, kus vastaja saab kirjutada omapoolse hinnangu või seletuse ning läbiviimiseks kasutab autor Google Docs'i ja andmete analüüsimiseks Microsoft Office Exceli programmi.

Antud uuringu puhul on tegemist mugavusvalimiga, kus valimi moodustavad tuttavad ja sõbrad, kellelt sai eelnevalt nõusolek uuringus osalemiseks. Sellise valiku tegi autor sellepärast, et soov võimalikult täpselt suurema ajalooga info jagamine ja edastamine tutvusringkonnas. Üheks osaemise peamiseks kriteeriumiks on muidugi alkoholi ostmise. Profiili määratlemiseks küsiti järgmisi kriteeriume: vanus, sugu, rahvus, elukoht, haridus, töökoht, sissetulek ja leibkonna suurus. Ostukäitumise osas küsiti:

- Mitu korda külastati Läti piiril olevaid alkoholipoodi?
- Peamised põhjused miks külastati?
- Mitu protsenti alkoholi eelarvest kulutati piiriäärsetes poodides?
- Kui suures koguses osteti alkoholi aastate lõikes?
- Kui alkoholiaktsiis oleks sarnane elukoha riigis, kas külastaksite edasi piiriäärseid alkoholipoodi?
- Milliseid kaupu soetasite alkoholi ostuga samal ajal?

Lisaks kvantitatiivsele analüüsile kasutas autor erialase kirjanduse tekstianalüüsi ehk kvalitatiivset analüüsi.

Lähtuvalt töö eesmärgist oli püstitatud neli uurimisküsimust:

1. Kui suured on aktsiisimäärade erinevused Soomes, Eestis ja Lätis?
2. Kuidas on soomlaste ja eestlaste ostukäitumist mõjutanud alkoholi aktsiisimäära muutus aastatel 2014–2019?
3. Milline on Eestist ja Soomest pärit inimeste profiil ja ostukäitumine Läti piiril?
4. Kas piirikaubandust oleks Läti piiril võimalik vähendada langetades veel alkoholiaktsiisi?

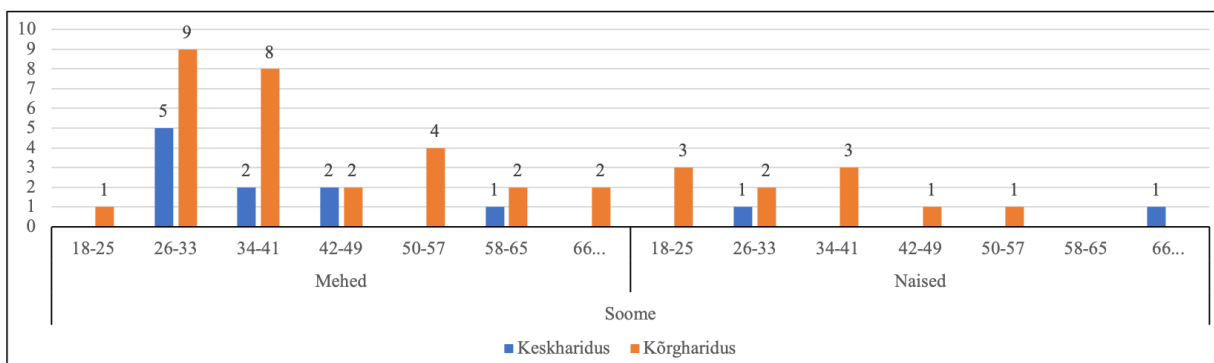
Töös on kasutatud teaduskirjandust ning Eesti ja rahvusvaheliste organisatsioonide poolt koostatud analüüse ja uuringuid, mis aitaks teha üldisemaid järeldusi piirikaubanduse ja aktsiisipoliitika vahelise seose kohta ning kujundada aktsiisipoliitikat, võttes arvesse naaberriikides toimuvat.

2.2. Soome-Eesti piirikaubandus

Autor analüüsis Soome tarbijate profiili ning küsitletutest 72% moodustavad eestlased, järgnevad soomlased 20% ja 8% moodustavad venelased. Eestlaste suur osakaal Soome küsitlute seas on tingitud sellest, et paljud eestlased on tööl Soomes. Uuringust selgus ka, et eraldi reisi alkoholi soetamiseks on eelnevalt planeerinud 31% vastanutest. Sellest võib järeldada, et alkoholi oste ei sooritata ainult hetke emotsiooni ajendil.

Soome poolel vastas küsimustikule 50 inimest, kes omavad sissekirjutust. Suurim vastajaskond, kes käib Lätis alkoholi ostmas, elab Helsingis, moodustades 68% kogu vastanute arvust. Turust ja Espoost jagunes määr peaaegu ühtlaselt ehk 7% ja 6%. Kõige rohkem külastusi piirialadele on teinud tarbijad vanuses 26–33 aastat, moodustades 34% vastanuist, kellele järgnes 26%-ga vanusegrupp 34–41 eluaastat. Kõige väiksem osakaal on 66+ seas, kõigest 6%. Küsimustiku algne

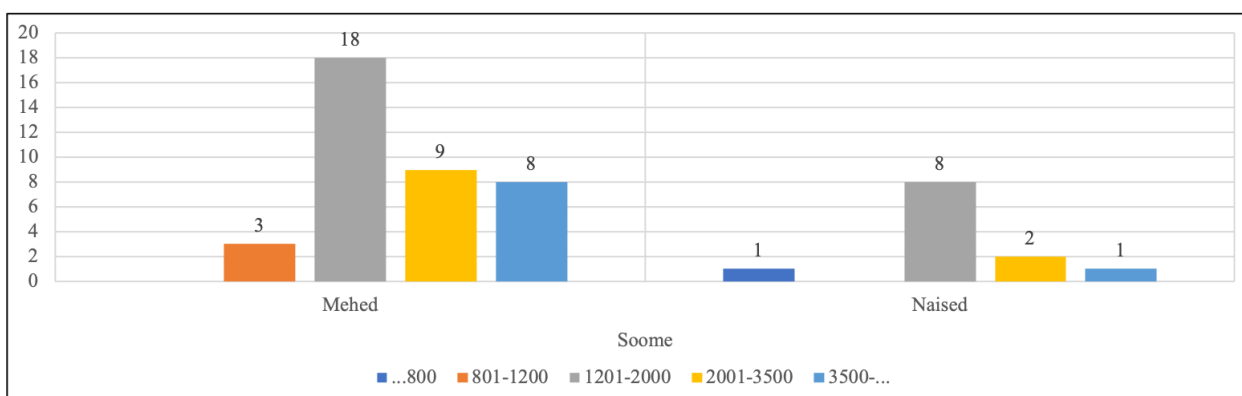
planeeritud vastajaskond oli suurem ehk 70 inimest ja selle 20 lisa inimese hulka kuulusid just vanemaelised, kes pikki vahemaid alkoholiaktsiisi tõusu pärast ei sõida.

Joonis 1. Soomes elavate vastajate haridustase vanusegruppides

Allikas: Autori koostatud

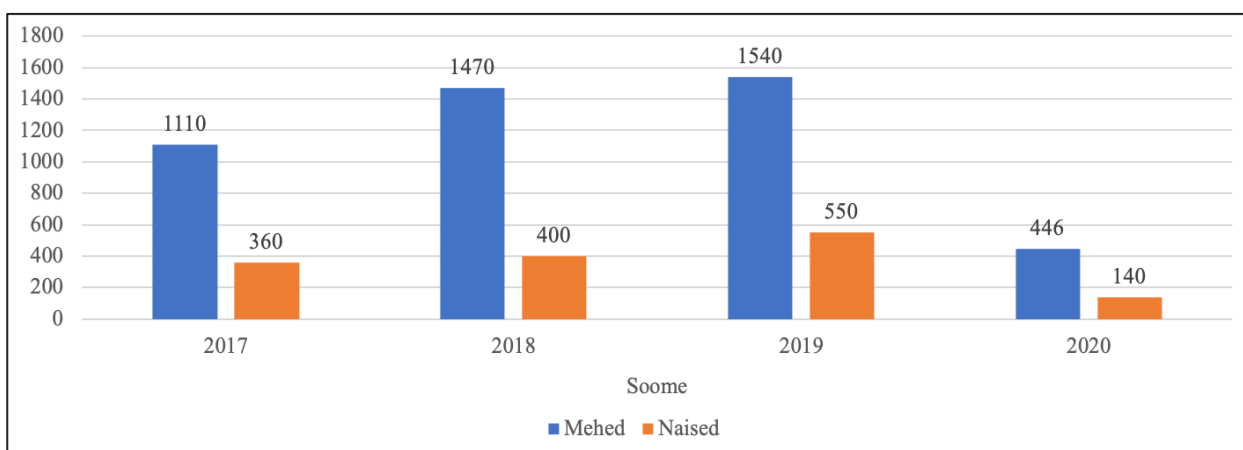
Mehed moodustavad 76% vastanuist ning suurim vanusegrupp 36%-ga on meeste seas jätkuvalt 26–33 ja 26%-ga 34–41 eluaastat. Naised on esindatud 24% ning vanuse vahemikus 18–41 võrdselt. Väike osakaal on vanemaeliste osas 66+, kõigest 8% naiste osakaalust. Sellest võib järeldada, et meeste osakaal piirikaubanduse edendamises on suurim. Jooniselt 1 vaadates võib järeldada, et kõrgharidust omab 76% vastanuist. Meeste osakaal on 76%, kuid naiste hulgast vaadatuna on kõrghariduse osakaal kogu vastanute hulgast 83%, meeste hulgas on see näit 10% madalam. Samas võib välja lugeda, et meeste kõrgem haridustase on esindatud kõigis vanusegruppides, kuid naistel vanusegrupis 58–65 ja 66+ pole esindatud ühtegi kõrgharidusega inimest.

Joonis 2. Soomes elavate vastajate sissetulekud

Allikas: Autori koostatud

Jooniselt 2 selgub, et suurim st 52% vastanute sissetulek jääb vahemikku 1201-2000 eurot. Analüüsist järeldus, et sissetulekut, mille suurusjärk on 3500+, sai 2% keskharidusega ja 18% kõrgharidusega inimestest. Statistikaameti infole tuginedes on Soome keskmine bruto sissetulek 3470 (Tilastokeskus 2020). Soome keskmise brutopalgale ligilähedast töötasu teenivad inimesed on pigem läbisõidul naaberriiki ja selles grupis vastanute seas on jällegi ülekaal meestel. Eelpool mainitule võib järeldada, et suurema sissetulekuga inimesed teevad oma ooste siis, kui on selleks vajadus ning alati ei ole määravaks hind.

Joonis 3. 2017-2020 Soomlaste ostetud alkoholi kogused liitrites
Allikas: Autori koostatud

Üldiselt soetavad Soome vastanud suurtes kogustes erinevaid alkohoolseid jooke, lisaks ostetakse ka toiduaineid, majapidamistarbeid ja kütust. Jooniselt 3 selgub, et inimese kohta suurim alkoholi kogus on tarbitud 2019. aasta jooksul, milleks on 3,48 liitrit. Võrdluseks 2017 on see kogus 2,45 liitrit ja 2018 oli 3,11 liitrit. Soome elanikud tarbisid keskmiselt 2019. aastal inimese kohta 8,4 liitrit alkoholi. Seega uuringus osalejate tarbimine on 2,41 korda väiksem kui keskmine. Tuues võrdluseks 2018 aasta, kus vähenes tarbimine 0,3 liitrit ja 2013 aasta (kui tarbiti 11,6 liitrit), on langus olnud 3,2 liitrit. Üldises plaanis on aastatega vähenenud kange alkoholi tarbimine, kuid tõusul on lahjade jookide tarbimine. (Niinimäki 2020) Sellest saab järeldada, et küsitluses osalenute alkoholi tarbimine on mitmeid kordi väiksem kui Soome riiklik keskmine, milleks on 10 liitrit aastas. (Häkkinen 2020)

Suurem osa ehk 69% vastanutest teevad oma ostud siis, kui lähevad teise riiki tööle või külastavad sugulasi, sõpru. Need vastanud ei osta näiteks laevapiletit ainult alkoholi toomiseks ning antud juhul ei teki neil lisakulusid transpordi mõttes. Nende seas on ka veokijuhte, kellel puudub üldse

lisakulu ja nad elavdavad kauplemist piiriäärsetes poodides. Vastanuist, kes käis Lätis läbisõidul perega, ostis kütust iga kolmas ja mingit sorti toiduaineid iga teine.

Analüüsist selgub, et väiksema ja keskmise, kuni 2000 eurose sissetulekuga inimesed planeerivad põhjalikumalt ette oma reisi kas Eestisse või Lätti. Sellised grupid moodustavad kokku 54% vastanute arvust selles kategoorias. Suurem osa inimesi külastas märgitud aastatel Iklas asuvaid alkoholipoodide suviti ning plaanivad külastada antud poode lähitulevikus jätkuvalt möödastõidul. Seoses Eesti alkoholi aktsiisi langetamisega 2019. aastal 25% võrra õlle, siidri kui kangema alkoholi osas, ei ole toimunud vastanute käitumise osas suuri muutusi. Väike grupp vastanuid eelistab samaaegselt jätkata ostlemist ka elukoha riigis Soomes.

2.3. Eesti-Läti piirikaubandus

2012–2016 kestnud alkoholi tarbimise langustrend peatus 2017. aastal, kuna kiiresti kasvasid eestlaste ostud Lätist, kus alkoholsete jookide aktsiisid ja jaehinnad on Eesti kiirete maksutõusude taustal muutunud oluliselt soodsamaks. Suur ostuturism Lätist on kaasa toonud osade inimeste alkoholi ostuharjumuste muutumise. Ostetakse suurtes kogustes ja varuks ning see põhjustab alalaekumise Eesti riigieelarvele. 2018. aastal on aktiivne piirikaubandus Eesti lõunapiiril jätkunud, kuid põhjapiiril turistide ostumaht väheneb. (Orro *et al.* 2020)

Tabel 1. Eesti-Läti-Soome alkoholiaktsiisid aastatel 2014–2019

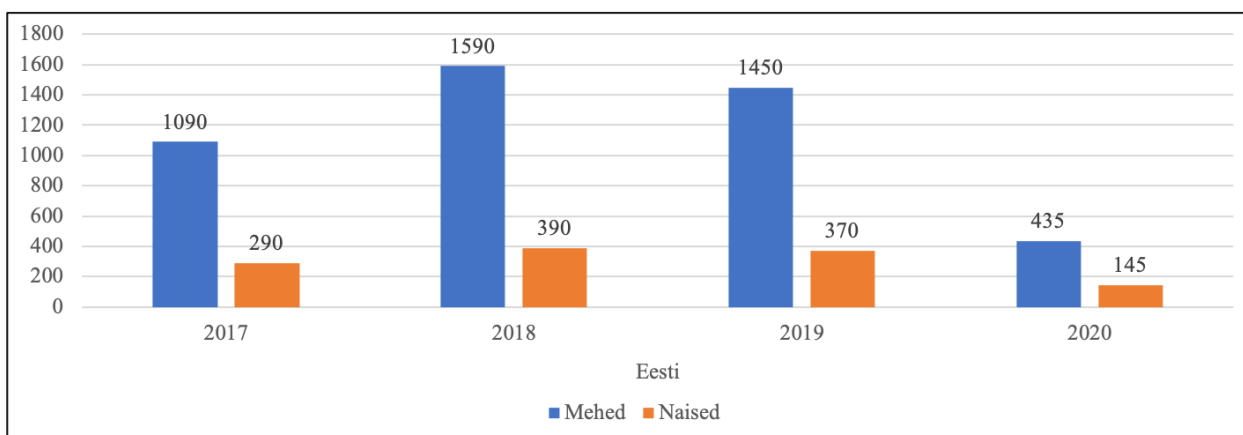
Eesti	2014	2015	2016	2017	7/2017	2018	2019
Lahja alkohol hl/°alc	6,28	7,22	8,3	9,13	15,52	16,92	12,7
Kange alkohol hl/°alc	16,43	18,89	21,72	23,89	23,89	25,08	18,81
Läti	2014	2015	7/2015	2016	2017	2018	2019
Lahja alkohol hl/°alc	3,1	3,1	3,8	4,2	4,2	7,4	7,8
Kange alkohol hl/°alc	13,38	13,38	13,6	14	14	18,4	16,42
Soome	2014	2015	2016	2017	/2017	2018	2019
Lahja alkohol hl/°alc	32,05	32,05	32,05	32,05	32,05	36,5	36,5
Kange alkohol hl/°alc	45,55	45,55	45,55	45,55	45,55	48,8	48,8

Allikas: Orro *et al.* (2019, 2020), autori koostatud

Soomes olnud Eestist palju kõrgemad alkoholi aktsiisimäärad ning Lätis Eestist mõnevõrra madalamad (Tabel 1). Kui lähtuda tabelist 1, siis 2017. aastal oli Läti lahja alkoholiaktsiis 72,93%

madalam kui Eesti, Soome maksuäär oli 86,89% kõrgem, kui Läti. Eesti kange alkoholiaktsiis oli 2017. aastal 41,39% kõrgem kui Lätis, ning peale alkoholiaktsiisi langetusi 2019 on see number langenud 12,70%-ni. Soomes on kange alkoholiaktsiis võrreldes Lätiga langenud suhteliselt vähe, aastal 2014 oli see arv 70,63% ja aastal 2019 66,35%. Eestil võrreldes Lätiga on need näitajad 18,56% ja 12,70%. 2019. aastal on Eesti lahja alkoholi maksuäär kõrgem võrreldes Lätiga 38,58% ning Soomes on näitaja 78,63% kõrgem. Sellest saab järeldada, et suurtes kogustes alkoholi ostmise on Lätist palju odavam.

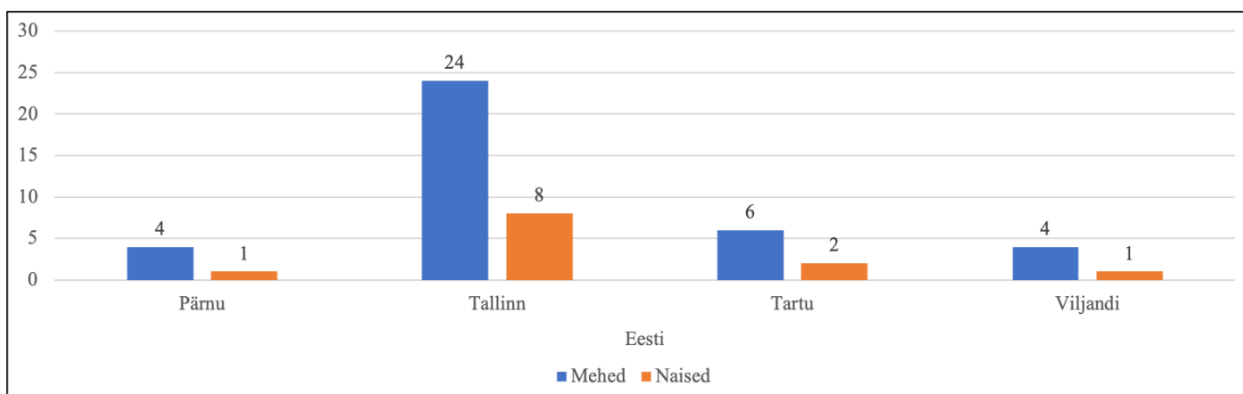
2019. aastal otsustas Eesti valitsus 1. juulist vähendada alkoholsete jookide aktsiisimakse. Muudatus tehti nii kangete alkoholsete jookide, lahjade kääritatud jookide, kui ka õlle osas koguni 25%. Kuna hinnaerinevus riikide vahel väheneb, hakkab kahanema ka Lätis spetsiaalselt alkoholi ostmas käivate inimeste osakaal. Teisel poolaastal vähenesid Eestis ka enamike alkoholsete jookide jaehinnad. (Orro *et al.* 2020) Eesti Konjunktuuriinstituudi andmetest selgub, et Eesti täiskasvanud elanikud tarbisid 2019. aastal inimese kohta 10,4 liitrit alkoholi. Seega uuringus osalejate tarbimine joonisel 4 on 3,46 korda väiksem kui Eesti keskmine. 2017 on see näitaja 2,3 liitrit ja 2018 3,3 liitrit. Jätkuvalt on see näitaja kordades alla Eesti keskmise. Võrreldes 2018. aastaga kasvas tarbimine 0,4 liitrit ja võrreldes Eestile kõige kriitilisema 2007. aastaga (kui tarbiti 14,8 liitrit), on langus 4,4 liitrit. 13 aastaga on vähenenud nii kange alkoholi tarbimine (-44%) kui ka lahjade jookide (siider) tarbimine (-57%). Mõnevõrra vähem on langenud õlle tarbimine, mida 2007. aastal joodi 94,7 ja 2019. aastal 80,6 liitrit ühe täiskasvanud elaniku kohta (langus 15%). Jookidest on kasvutrendis olnud vaid veini tarbimine, mida 2007. aastal joodi 8,6 ja 2019. aastal 15,5 liitrit ühe täiskasvanud elaniku kohta (+80%). (Orro *et al.* 2020)

Joonis 4. 2017-2020 Eestlaste ostetud alkoholi kogused liitrites

Allikas: Autori koostatud

Jooniselt 5 selgub, et suurim vastajaskond elab Tallinnas, moodustades 64% küsitletutest, järgneb 16% Tartu. Viljandi ja Pärnu on esindatud võrdselt 10%-ga. Sarnaselt Soomega on ka siin meeste osakaal 76% ehk siis naised moodustavad 24%. Suurim esindatavus oli meestel peaaegu võrdselt kahes vanusegrupis 26–33 aastat 26% ja 34–41 aasta vanuste hulgas 36%-ga.

Joonis 5. Eestis elavate uuringus osalejate elukohad

Allikas: Autori koostatud

Autorit huvitab siinkohal, kas meeste ja naiste keskmised külastuskorrad Lätis aastatel 2017–2019 kokku on statistiliselt erinevad, seega tuleb summeerida kõik külastused kokku ja kontrollida erinevaid hüpoteese. Nullhüpotees: Keskmise külastuskordade arv meestel ei ole suurem kui naistel. Sisukas hüpotees: keskmine külastuskordade arv meestel on suurem kui naistel, kasutas autor t-Testi. Vastusest võib järeldada, et olulisuse tõenäosus 0,18 on suurem kui olulisuse nivoo 0,05, ehk võib järeldada, et see ei ole statistiliselt oluline ning mehed ei külasta piiriäärseid poode rohkem kui naised, mida saab näha tabelist 2.

Tabel 2. Meeste ja Naiste külastuskorrad aastatel 2017–2020

Kirjeldus	Mehed	Naised
Aritmeetiline keskmine	14,25	13,41
Dispersioon	19,55	13,73
Valimi maht	76	24
Hüpoteesile vastav erinevus	0	
Vabadusastmete arv	46	
t-Statistik	0,91	
P(T<=t) olulisuse tõenäosus ühepoolse hüpoteesi korral	0,18	
Kriitiline väärtus ühepoolse hüpoteesi korral	1,67	
P(T<=t) Olulisuse tõenäosus kahepoolse hüpoteesi korral	0,36	
Kriitiline väärtus kahepoolse hüpoteesi korral	2,01	

Allikas: Autori koostatud

Lisaks huvitab autorit, kas piiriäärsete poodide külastuskordade arv erineb keskhäriduse ja kõrghäridusega inimeste korral, seega tuleb jälle summeerida kõik külastuskorrad kokku ja kontrollida erinevaid hüpoteese. Kas meeste ja naiste keskmised külastuskorrad aastatel kokku on statistiliselt erinevad? Nullhüpotees: Keskmise külastuskordade arv meestel ei ole suurem kui naistel. Sisukas hüpotees: keskmine külastuskordade arv meestel on suurem kui naistel. Seekord sai autor vastuseks olulisuse tõenäosus 0,14, mis on suurem kui olulisuse nivoo 0,05 ja tähendab, et järelilikult ei erine nagu tabelist 3 on näha.

Tabel 3. Külastuskordade arv keskhäriduse ja kõrghäridusega inimeste korral

Kirjeldus	Keskhäridus	Kõrghäridus
Aritmeetiline keskmine	13,35	14,31
Dispersioon	16,16	18,86
Valimi maht	28	72
Hüpoteesile vastav erinevus	0	
Vabadusastmete arv	53	
t-Statistik	-1,05	
P(T<=t) olulisuse tõenäosus ühepoolse hüpoteesi korral	0,14	
Kriitiline väärtus ühepoolse hüpoteesi korral	1,67	
P(T<=t) Olulisuse tõenäosus kahepoolse hüpoteesi korral	0,29	
Kriitiline väärtus kahepoolse hüpoteesi korral	2,00	

Allikas: Autori koostatud

Autor uurib edasi, kas esines erinevust Eestis ja Soomes elavate inimeste külastuskordade arvus, seega tuleb summeerida kõik külastuskorrad ning kontrollida erinevaid hüpoteese. Nullhüpotees: Eesti ja Soomes elavad inimesed külastavad piiriäärseid poode sama sageli. Sisukas hüpotees: Eestis ja Soomes elavad inimesed külastavad piiriäärseid poode erineva sagedusega. Tabelist 4 on näha, et olulisuse tõenäosus 0,36 on suurem kui olulisuse nivoo 0,05, seega ei saa väita, et Eestis ja Soomes elavad inimesed külastavad piiriäärseid poode erineva sagedusega.

Tabel 4. Külastuskordade arvu erinevus vastavalt elukoha riigile

Kirjeldus	Eesti	Soome
Aritmeetiline keskmine	14,20	13,90
Dispersioon	17,95	18,62
Valimi maht	50	50
Hüpoteesile vastav erinevus	0	
Vabadusastmete arv	98	

t-Statistik	0,35	
P(T<=t) olulisuse tõenäosus ühepoolse hüpoteesi korral	0,36	
Kriitiline väärtus ühepoolse hüpoteesi korral	1,66	
P(T<=t) Olulisuse tõenäosus kahepoolse hüpoteesi korral	0,72	
Kriitiline väärtus kahepoolse hüpoteesi korral	1,98	

Allikas: Autori koostatud

Autor järeldab, et pigem soetatakse suuremates kogustes erinevaid alkohoolseid jooke, millele lisaks osteti toiduained, riideid, majapidamistarbeid ja kütust. Kui Soomes elavate inimeste küsitlusest selgus, et 68% reise planeeritakse korraga külastada sõpru või sugulasi ning ka osaliselt tööd tehes. Eesti vastustest järeldus, et kuna vahemaa on väiksem, siis planeeritakse kindla eesmärgiga soetada eelpool nimetatud produkt koos alkoholi ostuga. See tähendab, et külla sõidud pole kavas nii suurel määral kui Soome vastajate hulgas.

Märgatavat erinevust ei esinenud ka sissetuleku põhjal, inimesed kes teenisid keskmisest rohkem ostsid küll kallemaid jooke mõningal määral ja lisaks tankis peaaegu iga kolmas ka kütust. Võib välja tuua, et märgatavat erinevust Soome ja Eesti vastajate vahel suures plaanis polnud, see võibolla tulenes sellest, et Soomes elavate eestlaste hulk oli siiski märgatavalt suurem kui soomlaste oma, millega ei kaasnenud võrreldavat kultuurilist erinevust, mida analüüsida. Samuti on vastuse leidnud kõik neli küsimust, kus autor võrdles Eesti, Soome ja Läti aktsiisimäära ning samuti kuidas muutus ostukäitumine nende muutuste korral. Analüüsi on tehtud ka Eesti ja Soome tarbijate profiili ja ostukäitumise osas.

Lisa 3 tabelist selgub, et keskmine külastuste arv, võrreldes 2017. aastaga, on suurem 2018 ja 2019. Variatsioonikordajate põhjal (0,30; 0,46; 0,46 ja 0,36) on hajuvus kõige suurem 2018 ja 2019 aastal ehk erinevused on kõige suuremad (sama saab väita ka variatsioonamplituudi põhjal ehk maksimumi ja miinimumi erinevus). Lisa 4 tabelist on koguste järgi võib näha, et keskmiselt osteti kõige rohkem 2019. aastal 39,10 liitrit ja kõige vähem 2020. aastal 11,66 liitrit. Variatsioonikordajad (0,47; 0,52; 0,52 ja 0,81) põhjal on kõige hajuvam aasta 2020 ehk erinevused kogustes on kõige suuremad. 2020. aasta seisu võib seletada koroonaviiruse piirangutega. Kokkuvõtvalt võib sellest järeldada, et tarbijate ostukäitumist ei muuda ainult alkoholiaktsiis ja seega ei tähenda see Eesti jaoks midagi positiivset. Senini jätkub trend, et ostetud kaupade pealt saadud maksud jäävad Läti ja tulemuseks on see, et alkoholist tingitud ravikulude kasv jääb elukoha riigi kanda. Mis määral see nii jätkub, näitab riikide aktsiisipoliitika ja lähtudes uuringus osalenute vastustest, on määravaks nii kütuse, kui ka toidukaupade hinnad.

KOKKUVÕTE

Maksude kehtestamisel tuleb alati järgida, et see oleks võimalikult efektiivne ja täidaks seatud eesmärgi. Teema on valitud selle aktuaalsuse tõttu, kuna alkoholi tarvitamine on leidnud meedia kajastust viimasel ajal järjest rohkem ning on suureks probleemiks kogu maailmas. Selle tarbimine põhjustab sõltuvust ja seoses sellega on see väga häirivaks ning koormavaks probleemiks tervishoiule. See, millist alkoholipoliitikat iga riik kasutab, on riigi enda otsustada, kuid soovitusi on erinevate kavade osas nii WHO-lt ja ka näiteks CNAPA-lt.

Tänapäeval on maksude kogumise eesmärk tõsta ümber raha. Selline ressursside ümberjagamine tõstab suuremal või vähemal määral majanduslikku stabiilsust, sest see aitab vähendada ebavõrdsust ja arendada sektoreid, millede rahasutus jääb vajaka. Samuti tuleb mainida, et maksude maksmisel riigieelarvesse on kasu näiteks pensioni saajatel ja ravikindlustussüsteemis. Erinevate maksude kogumine aitab raha suunata samuti spordi, hariduse, uuringukeskuste, linnaplaneerimise ja paljudele teistele vajalikele sektoritele. Kindlasti üks planeeringute eeldusi peab olema rahastuse läbipaistvus.

Antud töö eesmärk eesmärk on välja selgitada, milline on alkoholipoliitika mõju piirikaubandusele ning kuidas on mõjutanud Eesti alkoholiaktsiisi tõstmine ja langetamine soomlaste ning eestlaste tarbijakäitumist Lätis. 2017 aasta jooksul suurendasid näiteks Ikla alkoholipoed oma müügipindu andes mõista, et alkoholi ja muude toodete müük on suurenemas. Sellest lähtudes püüdis autor leida eesmärgi saavutamiseks uurimisprobleemile vastused, esitades küsimusi nagu näiteks kui suured on aktsiisimäärade erinevused Soomes, Eestis ja Lätis, samuti kuidas on ostukäitumist mõjutanud alkoholi aktsiisimäärade ning kas piirikaubandust oleks võimalik vähendada, langetades alkoholiaktsiisi. Uuringus läbiviidud küsitluse põhjal tekkis võrdlusvõimalus, kas 50 inimest Soomest ja 50 tarbijat Eestist on oma ostukäitumiselt erinevad. Autor püstitas 3 hüpoteesi: kas meeste ja naiste keskmised külastuskorrad Lätis aastatel 2017–2019 on statistiliselt erinevad, kas piiriäärsete poodide külastuskordade arv erineb keskhariduse ja kõrgharidusega inimeste korral ja kas esines erinevust Eestis ja Soomes elavate inimeste külastuskordade arvus. Arvutustest võib järeldada, et kõikide arvude poolst olid olulisuse tõenäosused väiksemad kui olulisuse nivoo.

Kui uuringu tulemusi analüüsida, siis aktsiisimäärade erinevused Soomes, Eestis ja Lätis olid Tuginedes Eesti Konjunktuuriinstituudi poolt läbi viidud igaaastastele uuringutele on viimasel aastal siiski alkoholi tarbimine näidanud väikest kasvu tendentsi. Autori poolt läbi viidud uuringust selgus, et suurimaks alkoholi ostukohaks on ikkagi Läti piirikaubandus. Samuti ajendab sõitu ette võtma ka muude toodete soodsam hind, milleks on nii kütus, toidukaubad, riided ja majapidamistarbed. Autor järeldab, et kuna Soomes ja Eestis on aktsiisimäärad jätkuvalt kõrgemad kui Lätis, siis kõik sada küsitletud tarbijat jätkavad ostlemist Lätis. Samuti jätkavad vastanud käimist Lätis ka alkoholiaktsiisi alandamise korral, sest aktsiise riikide vahel nagunii ei ühtlustata ning lisandväärtuse annavad ka muud soodsamad kaubahüved.

Kuigi alkoholiaktsiisi tõstmisega sooviti parandada rahva tervishoidu, on tulemuseks see, et maksud makstakse Lähti ja alkoholist tingitud ravikulude kasv jääb kas Soome või Eesti kanda.

SUMMARY

BORDER TRADE DUE TO THE DIFFERENCE IN ALCOHOL PRICES ON THE EXAMPLE OF FINLAND, ESTONIA AND LATVIA

Andres Pirm

The topic of this bachelor's thesis is cross-border trade due to the difference in alcohol prices on the example of Finland, Estonia and Latvia. When imposing taxes, it is always necessary to ensure that it is as effective as possible and fulfills the set goal. The topic has been chosen because of its topicality, as alcohol consumption has received more and more media coverage recently and is a major problem worldwide. Its consumption can be addictive and, in this context, is a very troublesome and burdensome health problem. It is up to the country to decide which alcohol policy to use, but there are recommendations for different plans from the World Health Organization (WHO) and, for example, the National Committee on Alcohol Policy and Action (CNAPA).

Today, the purpose of tax collection is to raise money to achieve various projects and goals. Such redistribution of resources increases economic stability to a greater or lesser extent, as it helps to reduce inequalities and develop sectors that lack financial resources. It should also be mentioned that paying taxes to the state budget benefits, for example, pensioners and the health insurance system. The collection of various taxes also helps to direct money to sports, education, research centers, urban planning and many other necessary sectors. Certainly one of the prerequisites for planning must be the transparency of funding.

The aim of this work was to find out how the increase and decrease of Estonian alcohol excise duty in the selected period of time has affected the purchasing decisions of Finns in Estonia and Latvia and to assess the growth of cross-border trade. In recent years, the share of cross-border trade and the infrastructure of border areas in general has increased. Based on this, the author tried to find answers to the research problem by asking questions such as how big the differences in excise duty rates are in Finland, Estonia and Latvia, how purchasing behavior has changed, Based

on the survey conducted in the survey, a comparison was made as to whether 50 people from Finland and 50 consumers from Estonia are different in their purchasing behavior.

However, based on annual surveys conducted by the Estonian Institute of Economic Research, alcohol consumption has shown a slight upward trend in the last year. As a result of the research conducted by the author, it turned out that the largest place to buy alcohol was still the Latvian border trade. The drive was also motivated by the cheaper price of other products, such as fuel, food, clothing and household goods. It can be pointed out that as excise duty rates in Finland and Estonia are still higher than in Latvia, all one hundred surveyed consumers will continue to visit Latvia. The reduction will also continue in the event of a reduction in excise duty, as excise duties will not be harmonized between countries anyway, and other more favorable trade benefits will add value.

It must be concluded that the increase in alcohol excise duty was intended to improve public health, but the taxes were paid to Latvia, and the increase in the burden of treatment costs due to alcohol will be borne by either Finland or Estonia.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

- Angus, C., Holmes, J., Meier, P.S. (2019). *Comparing alcohol taxation throughout the European Union. Addiction*. Kättesaadav: <https://doi.org/10.1111/add.14631>, 4. detsember 2019.
- Babor, T., Caetano, R., Casswell, S., Edwards, G., Giesbrecht, N., Graham, K., Grube, J., Hill, L., Holder, H., Homel, R., Livingston, M., Österberg, E., Rehm, J., Room, R., Rossow, I. (2010). *Alcohol: No Ordinary Commodity: Research and Public Policy* (2 ed). New York, USA: Oxford University Press.
- Boyle, P., Boffetta, P., Lowenfels, A.B., Burns, H., Brawley, O., Zatonski, W., Rehm, J. (2013). *Alcohol: Science, Policy and Public Health*. New York, USA: Oxford University Press.
- Cross-Border Aspects in Alcohol Policy – Tackling Harmful Use of Alcohol*, (2017). Kättesaadav: https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/alcohol/docs/alcohol_key-doc_presconferen ce_2017.pdf, 20. märts 2019.
- Cox, M.S., McLure, C.E., Neumark, F. (2019). *Taxation: Definition, Principles, Importance, & Types*. Kättesaadav: <https://www.britannica.com/topic/taxation>, 10. märts 2019.
- Eesti Kaubandus-Tööstuskoda. (2019). *Piirikaubandus kahjustab Eesti ettevõtlust*. Kättesaadav: <https://www.koda.ee/et/uudised/piirikaubandus-kahjustab-est-ettevotlust>, 16. detsember 2019.
- Tenkanen, T., Beekmann, L. (2019). *How to cope with cross-border alcohol trade?* Kättesaadav: <https://eurocare.org/cares.php?sp=trade-policies&ssp=how-to-cope-with-cross-border-alcohol-trade->, 22. detsember 2019.
- Griffith, R., O'Connell, M., Smith, K. (2019). *Journal of Public Economics. Tax design in the alcohol market*. Kättesaadav: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0047272718302329>, 2. detsember 2019.
- Häkkinen, E. (2020). *Information on the nordic alcohol market*. Kättesaadav: https://www.alko.fi/INTERSHOP/static/WFS/Alko-OnlineShop-Site-/Alko-OnlineShop/fi_FI/pdf_t/Muut%20pdf_t/NordicAlcoholMarket2020.pdf, 01. detsember 2020.
- History of the EU Customs Union*. (2009). European Union. Kättesaadav: https://ec.europa.eu/taxation_customs/history-eu-customs-union_en, 14. veebruar 2019.
- Holder, D.H., Kühllhorn, E., Nordlund, S., Österberg, E., Romelsjö, A., Ugland, T. (2019). *European Integration and Nordic Alcohol Policies: Changes in Alcohol Controls and Consequences in Finland, Norway and Sweden* (1st ed). London, GB: Routledge.

- Karlsson, T. (2019). *Alcohol trade across the Gulf of Finland: Baltic Rim Economies*. Kättesaadav: <https://sites.utu.fi/bre/alcohol-trade-across-the-gulf-of-finland/> 22. detsember 2019.
- Lane, A. (2014). *A taxing approach to choice: How behavioural taxes deliver perverse outcomes*. Kättesaadav: https://www.academia.edu/33545782/A_TAXING_APPROACH_TO_CHOICE_How_behavioural_taxes_deliver_perverse_outcomes, 11. märts 2019.
- McCann, D. (2010). *The Political Economy of the European Union*. Malden, USA: Polity Press.
- McKee, M. (2012). *Minimum unit pricing for alcohol—the case for action is overwhelming*. Kättesaadav: <https://doi.org/10.1093/eurpub/cks092>, 20. detsember 2019.
- Musgrave, R.A., Musgrave, P.B. (1989). *Public finance in theory and practice* (5th ed). New York, USA: McGraw-Hill.
- Niinimäki, E. (2020). *Per capita consumption of alcohol in Finland 1960-2019*. Kättesaadav: <https://www.statista.com/statistics/593487/per-capita-consumption-of-alcoholic-beverage-s-in-finland/>, 3. jaanuar 2021.
- Orro, E., Martens, K., Lepane, L., Josing, M., Reiman, M., Hansa, A. (2020). *Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis - Aastaraamat 2020*. Kättesaadav: https://www.ki.ee/publikatsioonid/valmis/Alkoholi_aastaraamat_2020.pdf, 20. november 2020.
- Orro, E., Martens, K., Lepane, L., Josing, M., Reiman, M., Hansa, A. (2019). *Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis - Aastaraamat 2020*. Kättesaadav: https://www.ki.ee/publikatsioonid/valmis/Alkoholi_aastaraamat_2019.pdf, 19. november 2020.
- Pruul, K. (2017). *Soome ahvardab Eesti alkoturistidest tühjaks tõmmata*. Kättesaadav: <https://www.aripaev.ee/uudised/2017/12/20/soome-ahvardab-eesti-alkoturistidest-tuhjaks-tommata>, 16. detsember 2019.
- PwC. (2019). *Aktsiisipoliitika riskid, võimalused ja mõju majandus-keskkonnale piirikaubanduse tingimustes. Lõpparuanne*. Kättesaadav: https://www.rahandusministeerium.ee/system/files/force/document_files/aktsiisipoliitika-14032019.pdf?download=1, 20. märts 2019.
- Quest, S. (2017). *Taxation Trends in the European Union. Data for the EU Member States, Iceland and Norway*. Kättesaadav: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/taxation_trends_report_2017.pdf, 03. detsember 2019.
- Sadilov, M., Õun, K. (2013). *Maksustamine ning aktsiisid Eestis. Eesti Statistikaamet*. Kättesaadav: <https://www.stat.ee/dokumendid/70127>, 02. märts 2019.
- Szyszczak, E. (2007). *The Regulation of the State in Competitive Markets in the EU* (2nd ed). Portland, USA: Hart Publishing.

Täht, T., Laarmann, H. (2019). *Estonia: Problems created by border-trade for applying high-tax alcohol policy*. Kättesaadav: <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckz185.187>, 11. detsember 2019.

Tilastokeskus. (2020). *Palkat ja työvoimakustannukset*. Kättesaadav: https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_palkat.html, 12. mai 2020.

Workshop: Alcohol policy reforms in European countries – challenges and solutions. (2019). Kättesaadav: <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckz185.186>, 19. detsember 2019.

LISAD

Lisa 1. Uuringu küsimused

1. Milline on teie vanus?
 - a) 18–25
 - b) 26–33
 - c) 34–41
 - d) 42–49
 - e) 50–57
 - f) 58–65
 - g) 66–...

2. Milline on teie sugu?
 - a) Mees
 - b) Naine

3. Milline on teie rahvus?
 - a) Eestlane
 - b) Soomlane
 - c) Venelane

4. Milline on teie elukohariik?
 - a) Eesti
 - b) Soome

5. Millises piirkonnas te elate (linn, asula)?

6. Milline on teie haridus?
 - a) Keskkharidus
 - b) Kõrgharidus
 - c) Muu...

7. Millises sektoris te töökoht asub?
 - a) Avalik sektor
 - b) Erasektor
 - c) Muu

Lisa 1 järg

8. Millisesse vahemikku jääb igakuine sissetulek (neto)?
 - a) ... -800€
 - b) 801€-1200€
 - c) 1201€-2000€
 - d) 2001€-3500€
 - e) 3501€-...
9. Kui suur on teie leibkond?
10. Mitu korda külastasite Läti piiril olevaid alkoholipoode?
 - a) Aastal 2014
 - b) Aastal 2015
 - c) Aastal 2016
 - d) Aastal 2017
 - e) Aastal 2017
 - f) Aastal 2019
 - g) Aastal 2020
11. Nimetage peamised põhjused, miks külastasite Läti piiril olevaid alkoholipoode?
12. Mitu protsenti alkoholile kulutatavast kogusummast kulutate Läti piiril olevates alkoholipoodides?
13. Mitu liitrit alkohoolseid jooke ostsite Läti piiril olevatest alkoholipoodidest?
 - a) Aastal 2014
 - b) Aastal 2015
 - c) Aastal 2016
 - d) Aastal 2017
 - e) Aastal 2018
 - f) Aastal 2019
 - g) Aastal 2020
14. Kas külastaksite Läti piiriäärseid alkoholipoode ka siis, kui Eesti ja Läti alkoholiaktsiis oleks samal tasemel (10% erinevus)? Kui jah, siis miks?
 - a) Jah
 - b) Ei
15. Kui vastasite eelmisele küsimusele jah, siis millisel eesmärgil võtaksite ette ostureisi välisriiki lisaks alkoholi soetamisele?
 - a) Riided
 - b) Majapidamistarbed
 - c) Toiduained
 - d) Kütus

Lisa 2. Töös kasutatud uurimisandmed

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8a.	8b.	8c.	8d.	9a.	9b.	9c.	9d.	10.
19	Mees	E	EST	Tallinn	KH	800	2	3	2	1	40	50	50	25	Ei
26	Naine	E	EST	Viljandi	KH	800	2	2	3	1	45	60	60	20	Jah
36	Mees	E	EST	Tartu	KH	1601	2	3	2	1	50	60	60	30	Jah
25	Mees	E	EST	Pärnu	KH	1601	3	4	3	2	40	50	50	20	Ei
30	Mees	E	EST	Tallinn	KH	800	2	2	4	1	35	50	50	10	Ei
61	Mees	E	EST	Tallinn	KH	1601	2	3	2	2	30	40	40	20	Ei
32	Mees	E	EST	Tartu	KH	1601	3	4	3	2	40	50	50	20	Ei
28	Naine	E	FIN	Espoo	KH	800	3	3	4	2	45	60	60	15	Jah
34	Mees	S	FIN	Espoo	KH	2751	2	2	3	2	50	70	70	20	Ei
27	Mees	E	FIN	Helsingi	KH	1001	3	5	2	1	70	80	90	45	Ei
36	Mees	E	FIN	Helsingi	KH	3500	3	3	5	2	60	90	80	20	Jah
51	Naine	S	FIN	Helsingi	KH	1601	2	2	3	1	50	40	90	30	Ei
18	Mees	E	FIN	Helsingi	KH	1601	3	4	2	2	35	50	40	20	Ei
30	Mees	S	FIN	Helsingi	KH	1601	3	4	4	2	30	30	50	10	Ei
28	Mees	E	FIN	Helsingi	KH	2751	2	2	4	1	20	20	30	10	Ei
34	Mees	E	EST	Tallinn	KH	1001	2	3	2	1	10	10	20	10	Jah
71	Naine	E	EST	Tallinn	KH	1600	3	4	3	2	10	20	10	5	Ei
35	Mees	E	EST	Tallinn	KH	1600	3	3	4	2	20	30	20	5	Jah
27	Mees	V	EST	Tallinn	KH	2750	3	5	3	2	35	70	30	10	Jah
59	Mees	E	FIN	Helsingi	KH	1600	4	5	5	2	55	80	70	15	Ei
67	Naine	E	FIN	Espoo	KEH	1600	3	4	5	2	45	40	80	15	Jah
43	Mees	S	FIN	Helsingi	KEH	3500	3	4	4	2	25	30	40	10	Ei
29	Mees	E	FIN	Helsingi	KEH	1600	3	3	4	2	20	30	30	10	Jah
66	Naine	E	EST	Tallinn	KH	3500	2	2	3	2	20	20	30	10	Jah
43	Naine	S	EST	Tallinn	KH	1600	1	1	2	1	25	50	20	10	Ei
26	Mees	E	EST	Tallinn	KH	3500	2	3	1	1	55	70	50	50	Jah
68	Mees	S	EST	Tallinn	KH	1000	3	5	3	2	20	60	70	20	Jah
26	Mees	E	FIN	Helsingi	KEH	1600	2	2	5	1	20	30	60	10	Jah
33	Mees	E	FIN	Turu	KEH	2750	2	4	2	2	25	30	30	15	Jah
29	Mees	E	FIN	Espoo	KEH	1600	4	7	4	1	20	20	30	10	Ei
48	Naine	S	EST	Tallinn	KH	2750	3	2	7	2	10	10	20	5	Ei
27	Naine	E	EST	Tallinn	KH	3500	3	5	2	2	15	30	10	5	Jah
81	Mees	E	EST	Tartu	KH	800	4	8	5	1	20	20	30	5	Ei
28	Mees	E	EST	Tallinn	KH	1600	3	3	8	2	20	30	20	5	Ei
43	Mees	E	FIN	Turu	KH	1600	3	9	3	2	20	20	30	10	Jah
26	Mees	E	FIN	Helsingi	KH	2750	5	8	9	3	25	50	20	5	Ei
59	Mees	V	EST	Viljandi	KEH	2750	3	3	8	3	30	40	50	5	Ei

Lisa 2 järg

39	Mees	E	EST	Tallinn	KH	2750	3	7	3	3	40	80	40	10	Ei
33	Mees	E	EST	Tallinn	KH	1600	3	3	7	3	50	70	80	10	Ei
38	Naine	E	EST	Tallinn	KH	2750	3	8	3	3	50	60	70	20	Jah
37	Naine	V	FIN	Helsingi	KH	1600	5	6	8	2	40	50	60	10	Ei
53	Mees	E	FIN	Helsingi	KH	3500	3	3	6	2	35	50	50	10	Ei
75	Mees	S	FIN	Helsingi	KH	1600	3	4	3	2	35	40	50	15	Ei
29	Mees	E	FIN	Helsingi	KH	2750	3	3	4	2	25	30	40	10	Jah
41	Mees	E	FIN	Espoo	KH	1600	2	2	3	1	25	40	30	10	Jah
33	Mees	E	FIN	Helsingi	KH	1000	3	7	2	2	30	30	40	20	Ei
24	Naine	V	FIN	Helsingi	KH	1600	3	2	7	2	20	20	30	5	Ei
32	Naine	E	FIN	Helsingi	KH	2750	3	8	2	2	20	30	20	10	Jah
23	Naine	E	FIN	Espoo	KH	1600	3	2	8	2	15	10	30	5	Jah
40	Mees	S	FIN	Turu	KH	3500	3	8	2	2	15	30	10	5	Ei
42	Mees	E	FIN	Turu	KH	1600	4	4	8	3	20	30	30	5	Jah
35	Mees	E	EST	Tallinn	KEH	1600	3	3	4	2	20	20	30	10	Jah
29	Mees	S	EST	Tallinn	KEH	1600	3	6	3	2	15	20	20	5	Ei
36	Mees	E	EST	Pärnu	KH	1600	4	4	6	2	20	30	20	5	Ei
34	Mees	E	EST	Viljandi	KH	1600	3	5	4	2	45	100	30	10	Ei
52	Mees	E	FIN	Turu	KH	2750	3	3	5	2	60	60	100	20	Ei
35	Mees	E	FIN	Helsingi	KEH	1600	2	2	3	1	50	80	60	20	Jah
28	Mees	E	FIN	Helsingi	KH	1600	2	4	2	1	55	50	80	40	Ei
39	Mees	V	FIN	Helsingi	KH	2750	2	2	4	1	30	40	50	10	Jah
38	Naine	E	FIN	Helsingi	KH	1600	4	8	2	2	30	30	40	20	Jah
68	Mees	E	EST	Pärnu	KH	800	3	3	8	3	25	40	30	5	Jah
36	Mees	E	EST	Tallinn	KH	800	3	7	3	3	25	30	40	10	Jah
28	Naine	E	EST	Tartu	KEH	1600	5	5	7	3	30	20	30	50	Ei
35	Mees	E	EST	Tartu	KEH	1600	3	2	5	2	10	10	20	5	Jah
34	Naine	S	EST	Tartu	KEH	2750	3	7	2	2	15	30	10	5	Jah
58	Mees	E	EST	Viljandi	KEH	1600	5	5	7	3	25	40	30	5	Ei
43	Naine	E	FIN	Turu	KH	3500	4	6	5	3	30	50	40	5	Jah
28	Naine	E	FIN	Helsingi	KEH	1600	4	4	6	2	30	30	50	10	Jah
34	Naine	E	EST	Tallinn	KEH	1600	4	6	4	2	25	40	30	5	Jah
35	Naine	V	EST	Pärnu	KEH	1600	3	2	6	2	20	20	40	5	Jah
59	Mees	E	EST	Tallinn	KH	1000	2	4	2	1	15	20	20	10	Ei
35	Mees	E	FIN	Turu	KH	1600	3	5	4	2	10	10	20	5	Jah
29	Mees	E	FIN	Vantaa	KH	2750	4	6	5	3	10	10	10	5	Ei
58	Mees	E	FIN	Vantaa	KEH	1600	4	5	6	3	10	20	10	5	Jah

Lisa 2 järg

36	Mees	S	FIN	Vantaa	KEH	1000	4	5	5	3	20	30	20	5	Jah
28	Mees	E	FIN	Helsinki	KH	3500	3	3	5	2	15	10	30	6	Jah
53	Mees	S	FIN	Helsinki	KH	1600	2	2	3	1	10	20	10	5	Ei
35	Naine	E	FIN	Helsinki	KH	1600	2	4	2	2	20	30	20	10	Ei
34	Mees	E	EST	Pärnu	KH	2750	2	2	4	2	15	10	30	5	Ei
28	Mees	E	EST	Viljandi	KH	2750	2	5	2	1	15	30	10	5	Jah
37	Mees	V	EST	Tartu	KH	1600	5	8	5	3	15	10	30	5	Ei
30	Mees	S	EST	Tartu	KH	1600	5	7	8	3	20	50	10	5	Ei
60	Mees	E	EST	Tallinn	KEH	1600	5	6	7	3	35	60	50	5	Jah
28	Mees	E	EST	Tallinn	KEH	2750	5	8	6	3	35	40	60	10	Ei
45	Naine	E	EST	Tallinn	KH	2750	5	7	8	2	25	30	40	5	Ei
25	Naine	S	FIN	Helsinki	KH	2750	5	8	7	1	15	10	30	5	Ei
28	Mees	E	FIN	Helsinki	KH	3500	5	7	8	2	10	20	10	5	Ei
32	Mees	E	FIN	Helsinki	KEH	1600	4	4	7	1	20	30	20	5	Jah
62	Mees	E	FIN	Helsinki	KH	1600	3	5	4	2	25	40	30	5	Ei
63	Mees	V	EST	Tallinn	KH	3500	4	5	5	2	30	50	40	5	Ei
47	Mees	E	FIN	Helsinki	KEH	2750	4	6	5	2	40	60	50	10	Jah
54	Mees	E	EST	Tallinn	KEH	1000	3	2	6	3	30	30	60	10	Ei
55	Mees	S	EST	Tallinn	KEH	2750	2	4	2	2	30	40	30	15	Ei
71	Mees	S	EST	Tallinn	KEH	800	3	2	4	3	30	50	40	10	Ei
40	Mees	E	EST	Tallinn	KEH	1600	3	6	2	2	45	60	50	25	Ei
33	Mees	E	EST	Tallinn	KH	1600	4	5	6	3	30	30	60	10	Jah
41	Mees	S	EST	Tallinn	KEH	2750	4	5	5	2	25	40	30	5	Ei
66	Mees	E	FIN	Helsinki	KH	3500	5	8	5	3	35	60	40	5	Ei
54	Mees	S	FIN	Helsinki	KH	3500	5	7	8	3	30	20	60	5	Jah
41	Mees	V	FIN	Helsinki	KH	1600	3	2	7	2	20	30	20	5	Ei

Allikas: Autori koostatud

Veergude seletused:

1. Milline on teie vanus?
2. Milline on teie sugu?
3. Milline on teie rahvus (eestlane-E, soomlane-S, venelane-V)?
4. Milline on teie elukohariik?
5. Millises piirkonnas te elate (linn, asula)?
6. Milline on teie haridus (KH- kõrgharidus, KEH-keskharidus)?
7. Millisesse vahemikku jääb igakuine sissetulek (neto)?

Lisa 2 järg

8. Mitu korda külastasite Läti piiril olevaid alkoholipoode?
 - a. Aastal 2017
 - b. Aastal 2017
 - c. Aastal 2019
 - d. Aastal 2020
9. Mitu liitrit alkohoolseid jooke ostsite Läti piiril olevatest alkoholipoodidest?
 - a. Aastal 2017
 - b. Aastal 2017
 - c. Aastal 2019
 - d. Aastal 2020
10. Kas külastaksite Läti piiriäärseid alkoholipoode ka siis, kui Eesti ja Läti alkoholiaktsiis

Lisa 3. Külastuste kordade arv aastatel 2017–2019

2017		2018	
Aritmeetiline keskmine	3,18	Aritmeetiline keskmine	4,43
Stadardviga	0,09	Stadardviga	0,20
Mediaan	3	Mediaan	4
Mood	3	Mood	2
Stadnardhälve	0,96	Stadnardhälve	2,01
Dispersioon	0,93	Dispersioon	4,06
Püstakus	-0,43	Püstakus	-0,87
Asümmeetriakordaja	0,44	Asümmeetriakordaja	0,44
Variatsioonamplituut	4	Variatsioonamplituut	8
Miinum	1	Miinum	1
Maksimum	5	Maksimum	9
Summa	318	Summa	443
Maht	100	Maht	100
2019		2020	
Aritmeetiline keskmine	4,43	Aritmeetiline keskmine	2,01
Stadardviga	0,20	Stadardviga	0,06
Mediaan	4	Mediaan	2
Mood	2	Mood	2
Stadnardhälve	2,01	Stadnardhälve	0,67
Dispersioon	4,06	Dispersioon	0,45
Püstakus	-0,87	Püstakus	-0,75
Asümmeetriakordaja	0,44	Asümmeetriakordaja	-0,01
Variatsioonamplituut	8	Variatsioonamplituut	2
Miinum	1	Miinum	1
Maksimum	9	Maksimum	3
Summa	443	Summa	201
Maht	100	Maht	100

Allikas: Autori koostatud

Lisa 4. Lätist ostetud alkoholi kogused aastatel 2017–2019

Liitrid 2017		Liitrid 2018	
Aritmeetiline keskmine	28,50	Aritmeetiline keskmine	38,50
Stadardviga	1,31	Stadardviga	1,990
Mediaan	25	Mediaan	30
Mood	20	Mood	30
Stadnardhälve	13,43	Stadnardhälve	19,91
Dispersioon	180,55	Dispersioon	396,71
Püstakus	0,10	Püstakus	0,18
Asümmeetriakordaja	0,78	Asümmeetriakordaja	0,72
Variatsioonamplituut	60	Variatsioonamplituut	90
Miinum	10	Miinum	10
Maksimum	70	Maksimum	100
Summa	2850	Summa	3850
Maht	100	Maht	100
Liitrid 2019		Liitrid 2020	
Aritmeetiline keskmine	39,1	Aritmeetiline keskmine	11,66
Stadardviga	2,05	Stadardviga	0,94
Mediaan	30	Mediaan	10
Mood	30	Mood	5
Stadnardhälve	20,55	Stadnardhälve	9,42
Dispersioon	422,41	Dispersioon	88,79
Püstakus	0,13	Püstakus	5,94
Asümmeetriakordaja	0,72	Asümmeetriakordaja	2,27
Variatsioonamplituut	90	Variatsioonamplituut	45
Miinum	10	Miinum	5
Maksimum	100	Maksimum	50
Summa	3910	Summa	1166
Maht	100	Maht	100

Allikas: Autori koostatud

Lisa 5. Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks¹

Mina Andres Pirn

1. Annan Tallinna Tehnikaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose Alkoholi hindade erinevusest tingitud piirikaubandus soome, eesti ja läti näitel

mille juhendaja on Kaidi Kallaste,

- 1.1 reprodutseerimiseks lõputöö säilitamise ja elektroonse avaldamise eesmärgil, sh Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Tehnikaülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. Olen teadlik, et käesoleva lihtlitsentsi punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest ning muudest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

31.12.2020

¹ Lihtlitsents ei kehti juurdepääsupiirangu kehtivuse ajal vastavalt üliõpilase taotlusele lõputööle juurdepääsupiirangu kehtestamiseks, mis on allkirjastatud teaduskonna dekaani poolt, välja arvatud ülikooli õigus lõputööd reprodutseerida üksnes säilitamise eesmärgil. Kui lõputöö on loonud kaks või enam isikut oma ühise loomingulise tegevusega ning lõputöö kaas- või ühisautor(id) ei ole andnud lõputööd kaitsvale üliõpilasele kindlaksmääratud tähtjaks nõusolekut lõputöö reprodutseerimiseks ja avalikustamiseks vastavalt lihtlitsentsi punktidele 1.1. jq 1.2, siis lihtlitsents nimetatud tähtaja jooksul ei kehti.